

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

DIPLOMSKA NALOGA
SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA IN
NOVI IZZIVI

ROK PREŠERN

MENTOR
DOC. DR. DRAGO DUBROVSKI

KOPER, 2007

POVZETEK

Mednarodna trgovina, in s tem tudi Svetovna trgovinska organizacija, je zelo pomembna pri zagotavljanju blaginje ljudi in trajnega razvoja držav oz. njihovih gospodarstev, kar je primarni cilj vsake države. Diplomatska naloga opisuje Svetovno trgovinsko organizacijo in odprta vprašanja regionalizma, okolja, področja investicij, konkurence, javnih naročil in poenostavitve postopkov, elektronske trgovine ter standardov ravnanja z delovno silo. Proučevanje naštetih izzivov je pokazalo na velika razhajanja med državami članicami v pogledih na problematiko in iskanju rešitev, glede samih koristi, ki jih le-te dosežejo skozi sprejete rešitve. V zaključku je utemeljena smiselnost obstoja mednarodne trgovine in Svetovne trgovinske organizacije z nakazanimi možnimi rešitvami in smermi razvoja.

Ključne besede: Svetovna trgovinska organizacija, mednarodna trgovina, globalizacija, regionalni trgovinski sporazumi, varovanje okolja, investicije, konkurenca, javna naročila, trgovinski postopki, elektronska trgovina, standardi ravnanja z delovno silo

ABSTRACT

International trade and therefore World trade organization is very important to ensure main objectives of each country - welfare for the people and sustainable development of countries and their economies. The thesis describes World trade organization and opened challenges of regionalism, environment, investment, competition, government procurement, trade facilitation and labour standards. Studies of listed issues had shown noticeable differences among country members points of view on these issues and possible solutions, mainly because of the outcome benefit for them. In the last part the need and necessity of international trade and World trade organization are substantiated, with indicated possible solutions and directions for future development.

Key words: World trade organization, international trade, globalization, regional trade agreements, environmental protection, investment, competition, government procurement, trade procedures, labour standards

UDK: 339(043.2)

VSEBINA

1 Uvod	1
1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča	1
1.2 Namen in cilji diplomskega dela	2
1.3 Predvidene metode za doseganje ciljev diplomskega dela	2
1.4 Predvidene predpostavke in omejitve pri obravnavanju problema.....	2
2 Svetovna trgovinska organizacija	3
2.1 Nastanek WTO	4
2.2 Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT)	6
2.2.1 Načela multilateralnega trgovinskega sistema GATT	6
2.2.2 Pogajalski krogi GATT.....	7
2.3 Urugvajski krog in ustanovitev WTO.....	10
2.4 Načela multilateralnega trgovinskega sistema WTO.....	12
2.5 Naloge in dejavnosti	13
2.6 Sporazumi.....	13
2.7 Organiziranost in odločanje	15
2.8 Članstvo	19
2.9 Financiranje	20
3 Odprta vprašanja in izzivi	23
3.1 Regionalizem in regionalni trgovinski sporazumi - RTA	23
3.2 Okolje	26
3.3 Investicije, konkurenca, javna naročila, poenostavitev postopkov.....	31
3.3.1 Investicije	31
3.3.2 Konkurenčna politika	32
3.3.3 Javna naročila	34
3.3.4 Poenostavitev trgovinskih postopkov.....	36
3.4 Elektronska trgovina.....	37
3.5 Standardi ravnanja z delovno silo.....	40
4 Prihodnost WTO in smeri razvoja	43
4.1 Smiselnost mednarodne trgovine in odprtosti držav oz. njihovih gospodarstev	43
4.2 Smiselnost obstoja WTO	44
4.3 Prihodnost WTO in možne smeri razvoja po obravnavanih področjih	45
5 Sklep	49
Literatura in viri	51

SLIKE

Slika 2.1 Svetovna mednarodna menjava v milijonih zlatih USD od leta 1929 do 1933 .	5
Slika 2.2 Nastanek WTO.....	6
Slika 2.3 Proces zniževanja carinskih stopenj v odstotkih.....	8
Slika 2.4 Število držav udeleženk krogov in trajanje krogov v mesecih	9
Slika 2.5 Okvir sporazumov WTO.....	14
Slika 2.6 Organigram WTO	18
Slika 3.1 Število in delež RTA v veljavi in po tipu sporazuma do 18. 7. 2007	24

TABELE

Tabela 2.1 Pogajalski krogi GATT	7
Tabela 2.2 Letna gospodarska rast v odstotkih v razvitih državah in državah v razvoju za odprte in zaprte trge v obdobju 1970-1989	10
Tabela 2.3 Dodatna področja v okviru GATT in GATS.....	15
Tabela 2.4 Ministrske konference WTO	16
Tabela 2.5 Proračun po letih od 2001 do 2007 v CHF, z verižnim indeksom rasti in indeksom rasti glede na leto 2001.	21
Tabela 3.1 Države pristopnice k Sporazmu o javnih naročilih z datumi pristopa	36

KRAJŠAVE

ACP	Afriška, karibska in pacifiška skupina
ASEAN	Združenje južno in vzhodnoazijskih narodov
EU	Evropska unija
GATS	Splošni sporazum o trgovini s storitvami
GATT	Splošni sporazum o carinah in trgovini
ILO	Mednarodna organizacija dela
IMF	Mednarodni monetarni sklad
ITC	Mednarodni trgovinski center
ITO	Mednarodna trgovinska organizacija
MERCOSUR	Skupni trg južne cone
NAFTA	Severnoameriški sporazum o prosti trgovini
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
RTA	Regionalni trgovinski sporazumi
SELA	Latinskoameriški ekonomski sistem
SZ	Sovjetska zveza
TPRM	Mehanizem za revizijo trgovinskih politik
TRIMS	Sporazum o investicijskih ukrepih
TRIPS	Sporazum o zaščiti pravic intelektualne lastnine
UN	Organizacija združenih narodov
UNCTAD	Konferenca UN za trgovino in razvoj
WTO	Svetovna trgovinska organizacija
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

1.1 Opredelitev obravnavanega problema in teoretična izhodišča

Živimo v času globalizacije, ki hitro, kot še nikoli, gospodarsko, politično in kulturno povezuje vse države tega sveta. Ena od osnovnih razlag (ekonomske) globalizacije je pravzaprav posledica delovanja zakona trga na globalni ravni. Pri tem procesu ekonomske mednarodne integracije, ki traja že stoletja, gre za vključevanje nacionalnih gospodarstev v mednarodno menjavo.

Eden od glavnih vzrokov za globalizacijo v zadnjih dveh desetletjih je splošno znižanje preprek v mednarodni trgovini (poleg tehnološkega napredka). Do tega so pripeljala dolgoletna prizadevanja v okviru Splošnega sporazuma o carinah in trgovini (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT) in od leta 1995 Svetovne trgovinske organizacije (World Trade Organization – WTO).

WTO se v zadnjem času srečuje z novimi izzivi, ki jih prinaša ravno proces globalizacije. Interesi razvitih držav, držav v razvoju ali celo nerazvitih držav so različni in tako so različni tudi pogledi na WTO, njene naloge in cilje. Odprla so se vprašanja o regionalizmu, varstvu okolja, pravicah delovne sile, investicij ipd. na katere WTO mora odgovoriti.

V drugem poglavju diplomske naloge bom predstavil nastanek WTO preko njenega predhodnika GATT. Opisal bom razloge in vzroke za obstoj mednarodne trgovine od druge svetovne vojne naprej. Kronološko bom predstavil takratna dogajanja, ki so na koncu le privedla do ustanovitve WTO. Opisal bom načela in pravila GATT in WTO oz. multilateralnega trgovinskega sistema, ki deluje v njenem okviru. Nadaljeval bom z delom GATT in WTO oz. zelo pomembnimi pogajalskimi krogi, med njimi tudi Urugvajskim krogom, ki je tudi formalno pripeljal do ustanovitve WTO. V opisu WTO bom navedel njene naloge in dejavnosti, sporazume, organiziranost in odločanje, članstvo ter financiranje. Skozi to poglavje se zgodovina WTO (GATT) in zgodovinske izkušnje z vsemi lastnostmi prelijejo do danes. Razumevanje razvoja dogodkov od začetka do danes je zelo pomembno za razumevanje same WTO in njenega delovanja, današnjih odprtih vprašanj ter tudi pogledov v prihodnost.

Tretje poglavje govori o nekaterih odprtih vprašanjih in izzivih, s katerimi se srečuje WTO v zadnjem času. To so vprašanja regionalizacije, varstva okolja, investicij, konkurence, javnih naročil in poenostavitve postopkov, elektronske trgovine ter standardov ravnanja z delovno silo. V tem delu bom za vsako odprto vprašanje predstavil dva nasprotujoča si interesa, dva različna vidika oz. pogleda na sam problem in njegovo rešitev.

V četrtem poglavju bom utemeljil smiselnost obstoja mednarodne trgovine in s tem obstoja WTO. Izpeljal in nakazal bom možne smeri razvoja oz. moja videnja WTO v prihodnosti.

V sklepu bom povzel cilje, ki sem jih proučeval v diplomski nalogi, zapisal nekaj o poteku naloge in oceno o doseženosti zastavljenih ciljev. Sledili bodo moji predlogi oz. mnenja in spoznanja.

1.2 Namen in cilji diplomskega dela

V diplomskem delu želim osvetliti poleg WTO tudi njene zadnje izzive, ki jih prinaša globalizacija. WTO se neprestano prilagaja turbulentnemu globalnemu okolju, v katerem je veliko različnih pogledov na globalizacijo, liberalizacijo nacionalnih gospodarstev, mednarodno menjavo, ekologijo, delovno silo ipd. V diplomskem delu bom prikazal, da se WTO (navkljub težavam) sooča z odprtimi izzivi, da ima možnost nanje odgovoriti in pokazati tudi njenim kritikom smisel njenega obstoja in delovanja.

Zato bom:

- skozi zgodovinski pregled predstavil osnovne značilnosti Svetovne trgovinske organizacije,
- prikazal pomen Splošnega sporazuma o carinah in trgovini,
- pojasnil vlogo WTO v svetovni trgovini – danes in v prihodnje,
- nakazal prihodnost WTO in njene možne ali nujne smeri razvoja.

1.3 Predvidene metode za doseganje ciljev diplomskega dela

Pri raziskavi bom uporabil dinamično metodo za proučevanje procesov WTO, zgodovinsko metodo za opis nastanka, razvoja in sprememb WTO.

Uporabljena bosta deskriptivni in analitični pristop, predvsem metoda deskripcije, s katero bodo opisana teorija, pojmi in ugotovljena dejstva. Z analitičnim pristopom in metodo kompilacije bom povzel spoznanja in stališča drugih avtorjev ter povezal teoretične poglede z ugotovljenimi dejstvi.

Vse to bom poskušal strniti v moja predvidevanja, predloge in usmeritve.

1.4 Predvidene predpostavke in omejitve pri obravnavanju problema

Glede na zelo dinamično in kompleksno globalno okolje, prepletene procese pri globalizaciji ter spremembah, ki jih le-ta prinaša, so pred WTO odprti mnogi problemi. Osredotočil se bom na problematiko regionalizma, okolja, področja investicij, konkurence, javnih naročil in poenostavitve postopkov, elektronske trgovine ter standardov ravnanja z delovno silo. Upošteval bom zatečeno stanje, ki se lahko v prihodnje tudi spremeni.

V diplomskem delu bom analitično zajel le nekatere vidike, druge (npr. kadrovske, tehnične) pa le omenil.

Pri sklepu bom poskušal oblikovati svoja predvidevanja, predloge in usmeritve, ki bodo predvsem moja spoznanja in moj pogled na WTO in njeno prihodnost.

2 SVETOVNA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA

WTO je mednarodna organizacija, ki se ukvarja s pravili trgovine med narodi (državami članicami) na globalni ravni. Je organizacija z namenom spodbujanja in sprostitve mednarodne menjave med državami članicami, izvrševanja sprejetih sporazumov v okviru WTO ter reševanja sporov, ki pri tem nastanejo. Delovanje trgovinskega sistema WTO je multilateralno, kar pomeni, da so vanj vključeni skoraj vsi narodi oz. države, ne pa vse. Zato ne moremo govoriti o »vsem svetu«. Gre za globalni trgovinski sporazum in hkrati za širok »paket« novih sporazumov in sprememb na področju svetovne trgovine, ki naj bi poskušali odpraviti dosedanje pomanjkljivosti, ki jim Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT) ni bil kos (Gusel in Bobek 1997, 95; WTO 2007a).

WTO je pravzaprav forum, kjer se države članice oz. njihove vlade pogajajo o sporazumih o mednarodni trgovini ter njenih pravilih, ki veljajo s sprejetjem oz. ratifikacijo držav članic. V okviru WTO članice poskušajo s pogajanjem urediti medsebojne spore, ki nastanejo pri mednarodni menjavi. Pravzaprav so vsi sporazumi, ki tvorijo multilateralni trgovinski sistem WTO, nastali s pogajanjem najprej (od leta 1947) v okviru GATT in od leta 1995 naprej v okviru WTO.

Bistvo in struktura samega multilateralnega trgovinskega sistema WTO so pravzaprav pravila in sporazumi, ki so bili preko pogajanj usklajeni in sprejeti s strani članic. Ti dokumenti sestavljajo tudi (pravno) osnovo multilateralnega trgovinskega sistema; članice zavezujejo, da so njihove politike mednarodne menjave v skladu s pravili in znotraj dogovorjenih meja.

Širši cilj oz. smoter WTO je povečati blaginjo vseh ljudi s podpiranjem svobodnega in poštenega trgovinskega okolja. Vendar sam multilateralni trgovinski sistem ni popoln. Če bi bil, ne bi bilo več potreb po pogajanjih in razvoju v času. Prav tako se vse članice ne strinjajo z vsem v okviru WTO, kar pa je še večji razlog za njen obstoj. Še več: ravno nestrinjanja članic glede ureditve multilateralnega trgovinskega sistema in poteka mednarodne trgovinske menjave se rešujejo zaradi in v WTO (WTO 2007g).

Glavne koristi WTO (WTO 2007g):

1. *Sistem pomaga ohranjati mir.* Na mir v svetu vplivata predvsem dva načela multilateralnega trgovinskega sistema: pomoč mednarodni menjavi, da teče gladko in brez zapletov ter pošteno reševanje sporov zaradi mednarodne menjave.
2. *Konstruktivno reševanje sporov.* S povečevanjem mednarodne trgovine se povečujejo tudi verjetnosti sporov. WTO pomaga te spore reševati mirno in konstruktivno.

3. *Pravila namesto argumenta moči zagotavljajo lažje življenje.* Pravila in sporazumi sprejeti s konsenzom zmanjšujejo nekatere neenakosti med državami članicami; manjšim državam zagotavljajo več vpliva, kot bi ga imele izven WTO, kjer bi večje države svoje interese lažje uveljavile z argumentom moči.
4. *Svobodnejša trgovina zmanjšuje stroške življenja.* Protekcijonizem zvišuje cene. Vpliv WTO (multilateralnega trgovinskega sistema) na politike mednarodne menjave držav članic zagotavlja nižje cene blaga.
5. *Preskrba: večja izbira blaga in kvalitete.* Uvoz zagotavlja dobrine, ki jih domači proizvajalci ne proizvajajo (ali ne dovolj), ki v domači državi (izven sezone) ne uspevajo (eksotične rastline, sadje, zelenjava) ipd.
6. *Mednarodna trgovina povečuje prihodke.* Nižanje trgovinskih ovir omogoča porast mednarodne trgovine, kar povečuje prihodke.
7. *Mednarodna menjava stimulira gospodarsko rast in pozitivno (potencialno) vpliva na ustvarjanje delovnih mest.* Mednarodna menjava lahko preko gospodarske rasti ustvarja delovna mesta.
8. *Osnovna načela povečujejo efektivnost gospodarskega sistema.* Mednarodna menjava omogoča delitev dela po državah. Omogoča, da se resursi v proizvodnji porabljajo bolj primerno in efektivno.
9. *Vlade držav članic so delno zaščitene pred lobiranjem vplivnih ozkih interesnih skupin.* Skupine z ožjim interesom ne morejo vplivati na odločitve vlade države članice, saj se mora vlada držati pravil in okvirov določenih znotraj WTO.
10. *Sistem spodbuja dobro vladanje (good governance).* Ko država članica sprejme odločitev o pristopu k WTO (o liberalizaciji mednarodne trgovine), je zaradi pravil skoraj nemogoče sprejemati odločitve in politike nasprotne liberalizaciji. To za akterje pomeni večjo gotovost, jasnost in transparentnost trgovinskih pogojev.

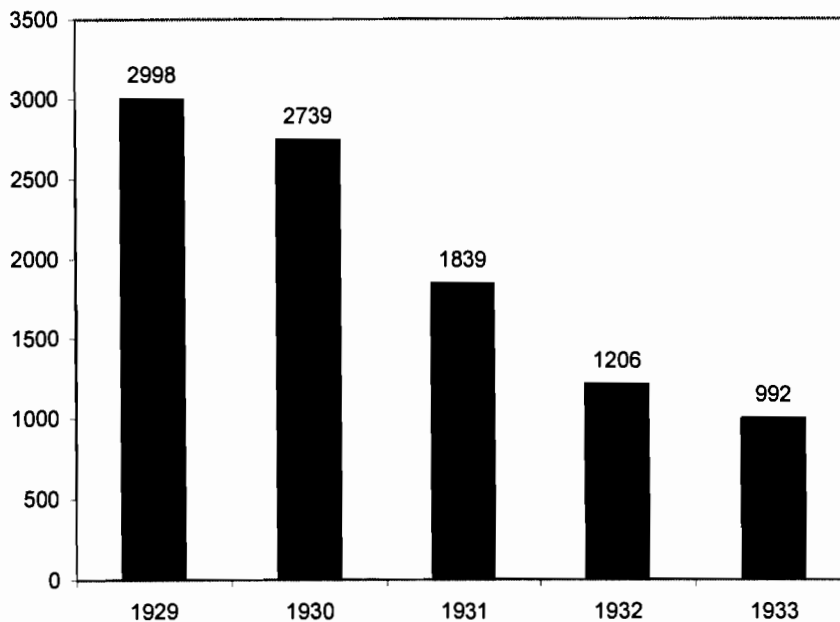
2.1 Nastanek WTO

Današnja mednarodna ureditev je začela nastajati že med in takoj po drugi svetovni vojni. V ospredju je bila skrb, da se ne ponovi katastrofalna situacija v mednarodnih (ekonomskih) odnosih med obema vojnama. Med »veliko svetovno krizo«¹ v tridesetih letih prejšnjega stoletja so države poskušale svoje gospodarske probleme prevaliti na ostale države z deprecijacijo lastne valute in uveljavitvijo visokih carin. To je povzročilo skoraj popoln kolaps ureditve oz. sistema mednarodne trgovine, kar je depresijo še

¹ Velika svetovna kriza (The Great Depression) se je začela z zlomom tečajev delnic na borzi v New Yorku, oktobra 1929 (24. oktober 1929 - črni četrtek na Wall Streetu) in je trajala do leta 1933. Po sorazmerju in po posegu v vse vrste človeške dejavnosti se je razlikovala od vseh dotedanjih kriz, na katere se je svet že skoraj navadil (Gusel in Bobek 1997, 17-18).

poglobilo in podaljšalo. V samo štirih letih, od januarja 1929 do januarja 1933, je mednarodna menjava upadla na samo eno tretjino prejšnjega obsega – to je iz 2,998 milijard na 992 milijonov zlatih USD (Marrewijk 2002, 220-221).

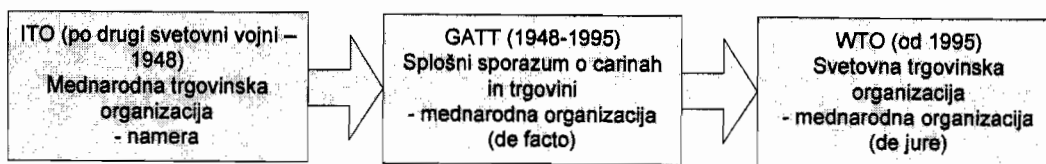
Slika 2.1 Svetovna mednarodna menjava v milijonih zlatih USD od leta 1929 do 1933

Vir: Marrewijk 2002, 221

Po drugi svetovni vojni si je gospodarstvo večine držav hitro opomoglo. Obseg proizvodnje je hitro dosegel in celo presegel predvojnega in vedno bolj so se začeli pojavljati presežki za izvoz. Izvozniki pa so naleteli na številne carinske in necarinske ovire. Potrebno je bilo širše reševanje problemov, ki bi teklo v okviru Organizacije združenih narodov – UN (United Nations). Sprva so za spremljanje in urejanje mednarodne menjave nameravali ustanoviti Mednarodno trgovinsko organizacijo – ITO (International Trade Organization). ITO na koncu ni bila ustanovljena, predvsem ker je ni ratificiral ameriški kongres oz. zaradi večjih razlik med Združenimi državami Amerike - ZDA in Sovjetske zveze - SZ. Kot začasna rešitev in še vedno v pričakovanju ustanovitve ITO je bil konec leta 1947 v Ženevi podpisan Splošni sporazum o carinah in trgovini, veljati pa je začel 1. januarja 1948. Mnogo kasneje, 1. januarja 1995, je bil GATT preoblikovan v WTO in tako postal uradna mednarodna organizacija (Gusel in Bobek 1997, 75-76).

Slika 2.2 Nastanek WTO

Vir: Marrewijk 2002, 221-227

2.2 Splošni sporazum o carinah in trgovini (GATT)

GATT je ustanovilo 23 držav, večina od njih je bila razvitih tržnih gospodarstev. Med podpisnicami pa so bile tudi Indija, Burma, Libanon, Pakistan itd. Tako je de facto nastala mednarodna organizacija s sedežem v Ženevi, ki je prevzela nekaj nalog in dejavnosti, sprva namenjenih v okviru ITO (naloge in dejavnosti GATT tvorijo tudi osnovo nalog in dejavnosti WTO). GATT oz. njegova načela in pravila pravzaprav določajo multilateralen trgovinski sistem, ki velja še danes v okviru WTO (Marrewijk 2002, 222-223).

2.2.1 Načela multilateralnega trgovinskega sistema GATT

Temelj GATT oz. multilateralnega trgovinskega sistema so tri načela (Gusel in Bobek 1997, 76; Marrewijk 2002, 223):

1. Nediskriminacija

Se odraža v dveh podnačelih:

- *klavzula največje ugodnosti (most favoured nation treatment)*: vse koncesije glede carin, plačil in postopkov, sklenjene med dvema podpisnicama GATT, brezpogojno velja za vse ostale podpisnice sporazuma. Izjeme so: vsi že sklenjeni carinski preferenciali, olajšave v maloobmejnem prometu ter bonitete v okviru carinskih zvez in con proste trgovine, če so v soglasju z GATT;
 - *klavzula nacionalnega ravnanja (national treatment)*: z blagom po plačilu carine ne smemo slabše ravnati glede davčne politike in drugih ukrepov kot z domačim blagom.
2. *Recipročnost (reciprocity)*: pomeni, da velja obveza zniževanja carin obojestransko. Tega načela državam v razvoju in najmanj razvitim državam ni potrebno upoštevati.
 3. *Prepoved necarinskih trgovinskih ovir (prohibition on trade restrictions other than tariffs)*: pomeni, da so necarinske ovire prepovedane, saj bi z njimi izigrali načela in izničili njihove učinke. Izjeme so države članice, ki imajo plačilnobilančne težave.

2.2.2 Pogajalski krogi GATT

Po ustanovitvi so sledili pogajalski krogi za liberalizacijo mednarodne trgovine. Pogajalski krogi oz. medsebojni dvostranski pogovori so bili zelo uspešni pri zniževanju carinskih stopenj. Pogajalski krogi so si hitro sledili, razlikovali so se v trajanju in številu držav članic (in s tem udeleženk pogajalskih krogov). V okviru GATT je bilo osem pogajalskih krogov. Kot je razvidno iz tabele 2.1 in slike 2.4 je iz kroga do naslednjega kroga število držav članic naraščalo, tako so postala pogajanja kompleksnejša in težavnejša ter so zahtevala več let za zaključek oz. sprejetje sporazuma.

Tabela 2.1 Pogajalski krogi GATT

Pogajalski krog, leto	Kraj	Obravnavana vsebina	Število držav
Prvi krog, 1947	Ženeva	Carine	23
Drugi krog, 1949	Annecy	Carine	13
Tretji krog, 1951	Torquay	Carine	38
Četrty krog, 1956	Ženeva	Carine	26
»Dillonov krog«, 1960-1961	Ženeva	Carine	26
»Kennedyjev krog«, 1964-1967	Ženeva	Carine, antidumping	62
»Tokijski krog«, 1973-1979	Ženeva	Carine, necarinski ukrepi	102
»Urugvajski krog«, 1986-1994	Ženeva	Carine, necarinski ukrepi, intelektualna lastnina, reševanje sporov, tekstil, kmetijstvo, pravila, ustanovitev WTO itd.	123

Vir: WTO 2007h, 16.

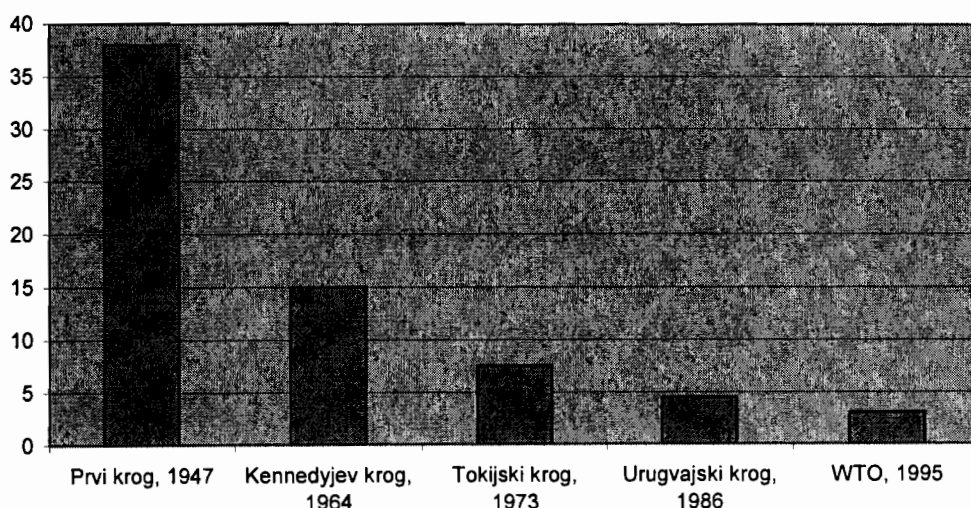
Leta 1966 je bilo sporazumu dodano novo četrto poglavje, ki se nanaša na trgovino in gospodarski razvoj. V šestdesetih letih je bilo namreč v procesu dekolonizacije ustanovljenih veliko novih držav, ki so močno zaostajale v gospodarskem razvoju. Na svetovnem trgu niso mogle tekmovati ob enakih nediskriminacijskih pogojih, kakor jih je predvideval GATT. Drugi razlog za dodano poglavje pa je bila ustanovitev Sveta za trgovino in razvoj v okviru UN, ki naj bi se ukvarjal s problemi gospodarskega razvoja in trgovine držav v razvoju. Le-te bi lahko poiskale pomoč v okviru novega Sveta za trgovino in razvoj, GATT pa bi s tem izgubil na pomenu (Gusel in Bobek 1997, 77-78).

V novem četrtem poglavju so bila zajeta nova načela (Gusel in Bobek 1997, 78):

- *status quo*: razvite države ne smejo uvajati novih in ne povečevati obstoječih uvoznih ovir za izdelke, ki so posebno pomembni za države v razvoju,
- razvite države bodo stremele k zmanjšanju in ukinitvi obstoječih preprek,
- razvite države ne bodo uvajale novih fiskalnih ukrepov, ki bi omejevali naraščanje porabe primarnih izdelkov, ampak bodo stremele k zmanjšanju in ukinitvi takih ukrepov,
- razvite države bodo začele akcijo za pospeševanje izvoza in trgovine z državami v razvoju.

Začetni pogajalski krogi so bili namenjeni predvsem znižanju carin, kasnejši pa so vsebovali že ostale predloge sprememb kot so: antidumping, necarinski ukrepi, intelektualna lastnina, reševanje sporov itd.

Slika 2.3 Proces zniževanja carinskih stopenj v odstotkih

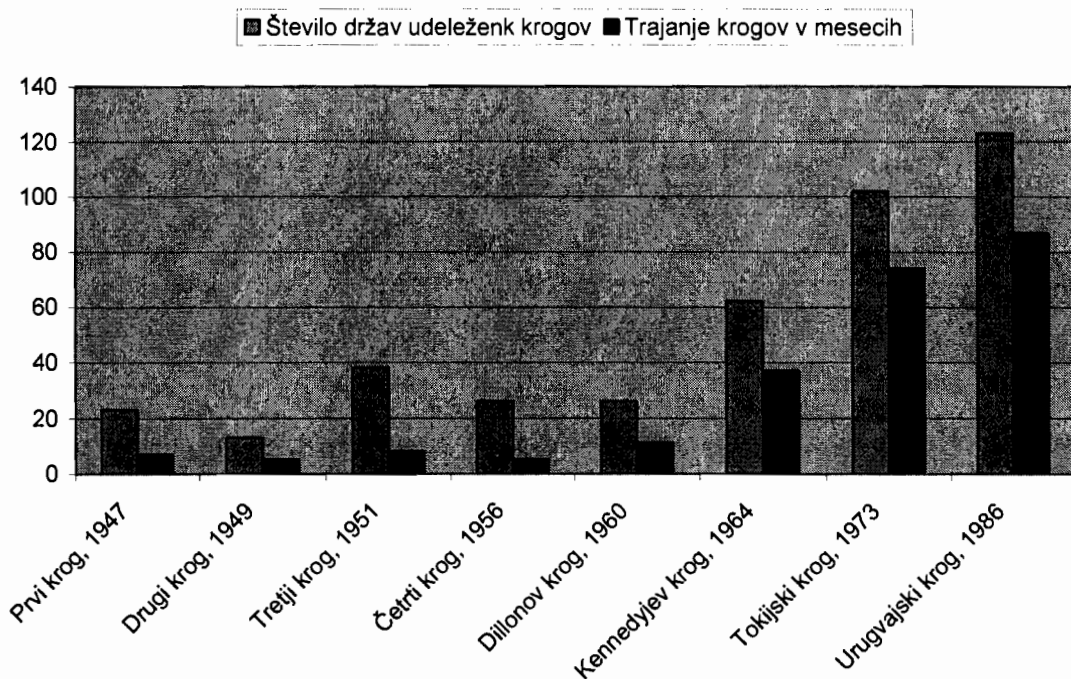

Vir: Gusel in Bobek 1997, 80.

Kennedyjev krog velja za prelomnico, saj je prvič vključeval tudi spremembo pogajalskih pravil, ki bi GATT načelno iztrgalo iz formalistične otrpelosti. Tokratni cilj je bilo linearno znižanje vseh carinskih stopenj za 50% njihove takratne višine, pogajanja pa bi bila potrebna samo še za izjeme. Prav tako je predlog računal tudi z odpravo tistih necarinskih ovir, na katerih je temeljil evropski agrarni protekcionizem. Na koncu je bilo realizirano povprečno 35% znižanje carin za industrijske izdelke, države v razvoju so od linearnega znižanja lahko odstopile, medtem ko na področju kmetijstva ni bilo nobenega napredka ali konkretnjšega dogovora (WTO 2007h, 15-16).

Tokijski krog je prinesel novo rešitev. Namesto težko sprejemljivega linearnega znižanja carin za države, ki imajo že tako nizke carine in niso hotele znižati carin za enako stopnjo kot države, ki imajo še visoke carine, je bila predlagana »švicarska formula«². Dosežen je bil dogovor o znižanju carin, ki naj bi se znižale za 34% v obdobju 1980 do 1988. Pozornost se je pri pogajanjih premaknila na necarinske ovire in ukrepe, saj so tedaj že relativno nizke carine (rezultat dotedanjega nižanja carin, glej sliko 2.3) razkrile vrsto necarinskih ovir, ki so se ravno nasprotno od zmanjševanja carin zviševale in uveljavljale. Gre za nov protekcionizem, kot je na primer prostovoljna izvozna omejitev³ eden izmed necarinskih ukrepov. Tako so države članice še učinkoviteje nadzirale dotok blaga iz tujine (WTO 2007h, 16-17).

Slika 2.4 Število držav udeleženk krogov in trajanje krogov v mesecih

Vir: WTO 2007h, 16.

² »Swiss formula«, znižanje carin temelji na parametru A (primarni predlog A=14), ki omogoča precej večje zmanjšanje carin za visoke prvotne carine in tako omogoča hitrejšo harmonizacijo vseh carin:

$$\text{nova stopnja} = \frac{A \cdot \text{stara stopnja}}{A + \text{stara stopnja}}$$

³ »Voluntary export restraint«, pri kateri država izvoznica omeji svoj izvoz v državo uvoznico na pobudo ali pod pritiski države uvoznice. Sicer je v nasprotju z GATT-ovimi načeli, vendar ne pripelje do pritožbe, saj jo uvede država izvoznica.

2.3 Urugvajski krog in ustanovitev WTO

Podpis GATT je bil že v začetku namenjen regulaciji in odpravi intervencionizma in protekcionizma (v največji meri zniževanju carin). Tu je bil GATT uspešen, kar se je poznalo na povečevanju mednarodne menjave (kar je vplivalo tudi na višjo gospodarsko rast kot v državah z zaprtim trgovom, glej tabelo 2.2). Pogajanja so bila povečini med razvitimi državami in njihovimi interesi, državam v razvoju pa je bila namenjena nereciproteta, ki so jo le-te tudi močno izkoristile. Hiter razvoj nekaterih novo industrializiranih držav in zaradi njihovega hitro naraščajočega izvoza je bila razširitev pogajanj tudi na njih nujna. S časoma so bila gospodarstva vedno bolj soodvisna in povezana, ukrepi mednarodno trgovinskih politik pa so vedno bolj vplivala na mednarodno menjavo. Medtem ko so se carine že precej znižale, so pomembnejši in vplivnejši za mednarodno menjavo postali necarinski ukrepi, zlorabe načel in pravil ipd.

Tabela 2.2 Letna gospodarska rast v odstotkih v razvitih državah in državah v razvoju za odprte in zaprte trge v obdobju 1970-1989

	Odprti trgi	Zaprte trgi
Razvite države	2,29	0,74
Države v razvoju	4,49	0,69

Vir: Brakman idr. 2005.

Tako je nastala potreba po bolj celovitem pristopu ter novih sporazumih (novih področjih) in po spremembah na področju svetovne trgovine, ki naj bi poskušale odpraviti dosedanje pomanjkljivosti, ki jim GATT ni bil kos (Gusel in Bobek 1997, 95).

V svetovni menjavi se je po Tokijskem krogu razvil oster boj za izvoz, ki so ga spremljali ukrepi neloyalne konkurence in izrivanje držav z njihovih tradicionalnih trgov. To je bil tudi vzrok za pobudo o sklicu novega osmega kroga multilateralnih trgovinskih pogajanj. Formalno se je pričel po dolгих in težkih pripravljalnih razgovorih z državami v razvoju, ki so odklanjale vnašanje novih področij v pogajanja, kot so storitve, investicije in intelektualna lastnina (Gusel in Bobek 1997, 83).

Ideja o novem pogajalskem krogu je bila predstavljena na Ministrski konferenci, novembra 1982 v Ženevi. Konferenca sama je bila neuspeh, saj je zastala na področju kmetijstva. Ravno zaradi tega je bil pripravljen in sprejet nov delovni program na osnovi neuspele konference, ki je predstavljal osnovo novega kroga. Po štirih letih raziskovanja, razjasnjevanja in težkega iskanja konsenza so septembra 1986 v Punt del Este v Urugvaju sklicali nov krog pogajanj – Urugvajski krog. V pogajalskem programu so pravzaprav predvideli vsa mednarodna trgovinska področja, z namero o razširitvi multilateralnega trgovinskega sistema na več novih področij kot so storitve, intelektualna lastnina, reforma trgovinskega sistema v kmetijstvu in tekstilu, tropski

pridelki, investicijski ukrepi, reševanje sporov, delovanje sistema GATT (pregled mednarodnih trgovinski politik članic); predvidena je bila revizija vseh členov GATT-a (WTO 2007h, 18).

Urugvajski krog se je pričel septembra 1986 in je trajal do aprila 1994, ko je bil v Marakešu v Maroku dosežen sporazum podpisan, veljati pa je začel v letu 1995 po ratifikaciji posameznih držav članic. Trajal je sedem let, kar je dvakrat več kot v začetku predvidenega časa. Zajemal je skoraj vso mednarodno menjavo oz. trgovino, enostavno je bil največje in najzahtevnejše trgovinsko mednarodno pogajanje do takrat. Kljub velikim zapletom je Urugvajski krog prinesel največjo reformo svetovnega trgovinskega sistema po drugi svetovni vojni.

Zamuda pri dogovoru oz. sprejemu sporazuma je imela nekaj dobrih strani, saj je omogočila, da so se lahko nekatera pogajanja razvijala preko pričakovanj ali kot bi bilo mogoče samo do leta 1990 (nekateri vidiki storitev, intelektualna lastnina in najbolj pomembno – ustanovitev WTO). Doseženi sporazum je bil velik korak naprej in naporno delo pri pogajanjih se je kasneje poznalo in čutilo v mednarodnih trgovinskih politikah po svetu (WTO 2007h, 18-19).

Rezultati Urugvajskega kroga

Pogajanja o liberalizaciji mednarodne trgovine storitev so pripeljala do novega Splošnega sporazuma o trgovini s storitvami – GATS (General agreement on trade in services). Nekatera področja so bila iz sporazuma izvzeta kot npr. avdio-vizualno področje, telekomunikacije in pomorski promet.

Carine za industrijske izdelke se znižajo v povprečju za tretjino. Mednarodna trgovina za tekstil se sprosti in preide pod pravila GATT, vse kvote se v desetih letih ukinijo.

Na področju kmetijstva se vsi necarinski ukrepi spremenijo v ekvivalentne carinske, carine se v povprečju znižajo za 36% v šestih letih. Subvencije za sedemnajst kmetijskih proizvodov se zmanjšajo za 36% in predpisan je 5% minimalni tržni delež iz uvoza po določenem obdobju.

Revizija samega sporazuma GATT: antidumpinška pravila postanejo bolj restriktivna, določila o uvedbi subvencij in kompenzacij ter določila o carinskih unijah in svobodnih trgovinskih conah postanejo natančnejša. Sporazum o zaščitni klavzuli⁴ zahteva odpravo pravil, ki niso v skladu z določili GATT v štirih letih, vendar dopušča državam uvoznicam, da pri uporabi le-teh naredijo eno izjemo do leta 1999.

⁴ Zaščitna klavzula dovoljuje uvedbo kvantitativnih omejitev, izravnalnih carin in celo prepovedi uvoza, ko je domača proizvodnja resno ogrožena. Ta klavzula se je v letih pred pogajanjem zlorabljala. V okviru Tokijskega kroga so se poskušali dogovoriti o natančnejši formulaciji, vendar je to vprašanje ostalo nerešeno (Gusel in Bobek 1997, 82).

Na področju varovanja intelektualne lastnine, vključujoč trgovino s ponaredki, je bil sklenjen nov Sporazum o zaščiti pravic intelektualne lastnine – TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights).

Najbolj pomembna pa je bila konverzija GATT-a v mednarodno organizacijo WTO. Tako je bila s podpisom sporazuma v Marakešu 15. aprila 1994 ustanovljena Svetovna trgovinska organizacija, ki je s 1. januarjem 1995 nadomestila GATT. V Urugvajskem krogu prenovljeni GATT še vedno obstaja v okviru multilateralnega trgovinskega sistema WTO kot sporazum za trgovino z blagom. Pravno se razlikuje od primarnega sporazuma (GATT 1947), ki je še vedno jedro novega (GATT 1994).

2.4 Načela multilateralnega trgovinskega sistema WTO

Načela GATT so osnova načel WTO oz. multilateralnega trgovinskega sistema. Načela so upoštevana v vseh sporazumih v okviru WTO. V primeru WTO so definirana širše in splošnejše, saj je v okviru WTO več različnih področij, okolje pa precej drugačno kot pred petimi desetletji. Tako so danes načela WTO (WTO 2007f; 2007h, 10-13):

1. *Nediskriminacija* (glej 2.2.1 Načela multilateralnega trgovinskega sistema GATT).
2. *Svobodnejša trgovina: postopno skozi pogajanja*: odpiranje trgov je lahko koristno, potrebne pa so prilagoditve. Sporazumi dovoljujejo postopno reformiranje trgov, državam v razvoju je določen daljši čas za izvajanje obveznosti.
3. *Predvidljivost: skozi zavezanost in transparentnost*: države, ki se odločijo za liberalizacijo trga, se tej odločitvi zavežejo. Tako trg postane stabilen in predvidljiv.
4. *Promoviranje poštene konkurence*: sistem WTO omejeno in pod določenimi pogoji dovoljuje protekcionistične ukrepe, kadar bi šlo za nepošteno ali izkrivljeno konkurenco. Gre za kompleksne primere, kjer se poskuša ugotoviti kaj je prav in kaj ne ter kako vpletene strani lahko odgovorijo z namenom kompenzacije škode, povzročeno z nepošteno konkurenco. Na ta način WTO poskuša npr. zaščititi potrošnike, preprečiti širitve bolezni ali zaščititi okolje.
5. *Spodbujanje razvoja in ekonomskih reform*: WTO želi pomagati k razvoju držav v razvoju in najmanj razvitih držav. Le-te potrebujejo določeno možnost prilagajanja pri implementaciji sporazumov v svoj pravni red, kar jim WTO omogoča. Preko tri četrtine WTO članic predstavljajo države v razvoju in nerazvite države. Le-te s sodelovanjem v okviru WTO bolj in bolj pridobivajo na vplivu.

2.5 Naloge in dejavnosti

Naloge in dejavnosti GATT so temelj nalog WTO – zagotoviti stabilnost, predvidljivost in čim večjo sprostitev mednarodne trgovine, le da so pooblastila in delokrog razširili, in sicer na:

- organizacijo in administracijo (WTO) trgovinskih sporazumov,
- forum za trgovinska pogajanja,
- vodenje postopkov trgovinskih sporov,
- nadzor nacionalnih trgovinskih politik,
- tehnično pomoč in izobraževanje v deželah v razvoju in
- sodelovanje z drugimi mednarodnimi organizacijami.

Lastnosti WTO:

- Univerzalnost organizacije zagotavlja večjo pravno varnost v mednarodnih trgovinskih odnosih.
- Dograjen sistem reševanja trgovinskih sporov, ki se izčrpa v določenem postopku s točno določenimi roki.
- Možnost spremembe načina glasovanja. Če namreč konsenz ni dosežen, lahko WTO z večino glasov sprejema odločitve, ki zavezujejo vse članice.
- Strožji in trdnejši kriteriji za izpolnjevanje obveznosti držav ob večjih in doslednejših pooblastilih organov WTO.

Ne smemo pozabiti, da se zgoraj našteje naloge in lastnosti izvajajo širše, kot v primeru GATT – sedaj poleg področja za blago (GATT), tudi za storitve (GATS) in zaščito pravic (TRIPS) (Kenda in Bobek 2003, 321-322).

2.6 Sporazumi

Usklajena in sprejeta pravila so temelj WTO in njenega delovanja. Sporazumi WTO obsegajo blago, storitve in intelektualno lastnino. Izražajo načela liberalizacije in dovoljenih izjem, vsebujejo zagotovila in obveze individualnih držav članic o znižanju carin in ostalih trgovinskih ovir ter o odprtju trgov za storitve, določajo procedure za reševanje sporov, v njih je predpisano ravnanje z državami v razvoju, zagotavljajo transparentnost trgovinskih politik z obveščanjem WTO s strani vlad držav članic in rednimi revizijami le-teh. O sporazumih se pogaja praktično ves čas in pod okriljem WTO se lahko dodaja nove sporazume (razprave in pogajanja o sporazumih potekajo tudi sedaj še vedno v okviru Ministrske konference v Dohi, od leta 2001).

Slika 2.5 Okvir sporazumov WTO

Dežnik	USTANOVNI SPORAZUM WTO		
	Blago	Storitve	Intelektualna lastnina
Osnovna načela	GATT	GATS	TRIPS
Dodatne določbe	Ostali sporazumi o blagu in aneksi	Aneksi	
Obveze o dostopnosti trgov	Državni programi obvez	Državni programi obvez (in oprostive klavzule največje ugodnosti)	
Reševanje sporov	REŠEVANJE SPOROV		
Transparentnost	REVIZIJE TRGOVINSKIH POLITIK		

Vir: WTO 2007h, 24.

V Urugvajskem krogu je bilo sprejetih 60 sporazumov, aneksov, odločitev in razlag. Vsi ti dokumenti so razvrščeni v šest osnovnih delov: osnovni sporazum – ustanovni sporazum WTO, osnovna načela, dodatne določbe, obveze o dostopnosti trgov, reševanje sporov in transparentnost (glej sliko 2.5). Omenim naj še plurilateralne sporazume, ki niso podpisani s strani vseh držav članic in niso zajeti v okviru sporazumov WTO (trgovina na področju civilnega letalstva, javnih naročil in informacijska tehnologija).

Za vsako izmed treh področij veljajo osnovni sporazumi: za blago velja GATT, za storitve velja GATS in na področju zaščite pravic intelektualne lastnine velja TRIPS. Sledijo posebni sporazumi in aneksi, ki področji blaga in storitev še dodatno opredeljujejo (TRIPS teh dodatnih sporazumov ali aneksov (še) nima). Tabela 2.3 prikazuje katera so dodatna področja za GATT in GATS.

Na področju investicij je bil podpisan dodatni multilateralni sporazum v okviru GATT – TRIMs (Trade Related Investment Measures Agreement), ki za investicije prepoveduje uporabo trgovinskih ovir, ki npr. temeljijo na lokalnih vsebinskih zahtevah oz. pogojih, ki niso skladni z načeli in pravili GATT.

S pomočjo načel in pravil zapisanih v vseh sporazumih (celotno gradivo obsega preko 30.000 strani, združenih v preko 60 sporazumih in ločenih obvezah držav članic) države članice delujejo nediskriminirano znotraj multilateralnega trgovinskega sistema, ki določa njihove pravice in obveznosti. Vsaka država »ima zagotovljeno«, da bodo njeno izvozno blago in storitve (in lastninske pravice) obravnavani pravično in

konsistentno na trgih drugih držav članic. Države v razvoju in najmanj razvite države imajo potrebno prožnost pri implementaciji obveznosti.

Tabela 2.3 Dodatna področja v okviru GATT in GATS

Za področje blaga (GATT)	Za področje storitev (GATS)
- kmetijstvo	- trgovina na področju civilnega letalstva
- sanitarni in fitosanitarni ukrepi	- odprema
- tekstil in oblačila	- finančne storitve
- tehnično-trgovinske ovire	- telekomunikacije
- investicijski ukrepi	- mobilnost ljudi
- antidumping	
- carinsko vrednotenje	
- predodpremna kontrola	
- pravila o poreklu blaga	
- uvozna dovoljenja	
- subvencije in izravnalni ukrepi	
- posebni zaščitni ukrepi	

Vir: WTO 2007h, 23.

Na obeh področjih sledijo podrobne obveze držav članic o sprostitvi trgov blaga in storitev. V primeru GATT so to obveze o carinah za blago na splošno in kombinacija carin in kvot za nekatere kmetijske proizvode. Obveze držav članic na področju GATS so dostopnost določenih storitvenih sektorjev tujim ponudnikom storitev in sezname storitev individualnih držav članic, kjer se ne upošteva klavzule največje ugodnosti.

Reševanje sporov in revizije trgovinskih politik temeljijo tako na zgornjih sporazumih, aneksih in obvezah (WTO 2007b; 2007h, 23-53; 2007j).

2.7 Organiziranost in odločanje

WTO vodijo države članice oz. njihove vlade. Vse pomembnejše odločitve sprejemajo vse države članice – njihovi predstavniki npr. ministri (srečujejo se najmanj enkrat na dve leti) in/ali predstavniki (srečujejo se redno v Ženevi). Odločitve so ponavadi sprejete s konsenzom, tako so sprejemljivejše in bolj zavezujoče za vse države članice. Zaradi velikega števila držav članic in usklajevanja njihovih interesov, je tak sistem odločanja in iskanje konsenza (lahko) precej težaven. Organigram organizacije WTO je prikazan na sliki 2.6.

Vse države članice lahko sodelujejo v vseh svetih, komisijah, delovnih telesih, razen v Prizivnem organu, zborih za reševanje sporov in plurilateralnih komisijah. Organizacijska struktura je določena s sporazumom o ustanovitvi WTO.

Ravni odločanja

- *Prva raven: Ministrska konferenca* je najvišji organ. Države članice sprejemajo svoje odločitve na večih ravneh – svetih, komisijah ali delovnih skupinah, katerih člani so sestavljeni iz vseh držav članic. Na vrhu te piramide je Ministrska konferenca, ki se sestaja najmanj enkrat na dve leti. Sprejema lahko katerekoli odločitve o vseh zadevah v okviru vseh sporazumov WTO, odločitve pa so zavezujoče za vse države članice. V spodnji tabeli so prikazane ministrske konference do danes.

Tabela 2.4 Ministrske konference WTO

Konferenca	Kraj in datum	Število udeležениh držav članic
1.	Singapur, 9. do 13. december 1996	preko 120
2.	Ženeva, 18. do 20. maj 1998	132
3.	Seattle, 30. november do 3. december 1999	122
4.	Doha, 9. do 13. november 2001	142
5.	Cancún, 10. do 14. september 2003	146
6.	Hong Kong, 13. do 18. december 2005	149

Vir: WTO 2007i.

- *Druga raven: Generalni svet* sprejema odločitve in opravlja vsakodnevna opravila Ministrske konference in jo zastopa v vseh zadevah med dvema zasedanjema. Nastopa v treh funkcijah oz. organih: kot Generalni svet, Organ za reševanje sporov in Organ za revizijo trgovinskih politik⁵. V vseh treh organih so zastopane vse države članice, organi poročajo Ministrski konferenci.
- *Tretja raven: Sveti za vsa področja trgovine* (Svet za trgovino z blagom, Svet za zaščito pravic intelektualne lastnine in Svet za trgovino s storitvami) so odgovorni za sporazum vsak na svojem področju (GATT, GATS, TRIPS). K tretji ravni spada še šest teles (pet komisij in ena podkomisija) za področja okolja, razvoja, regionalne sporazume, administracijo in finance. Tudi v teh telesih so zastopane vse države članice.

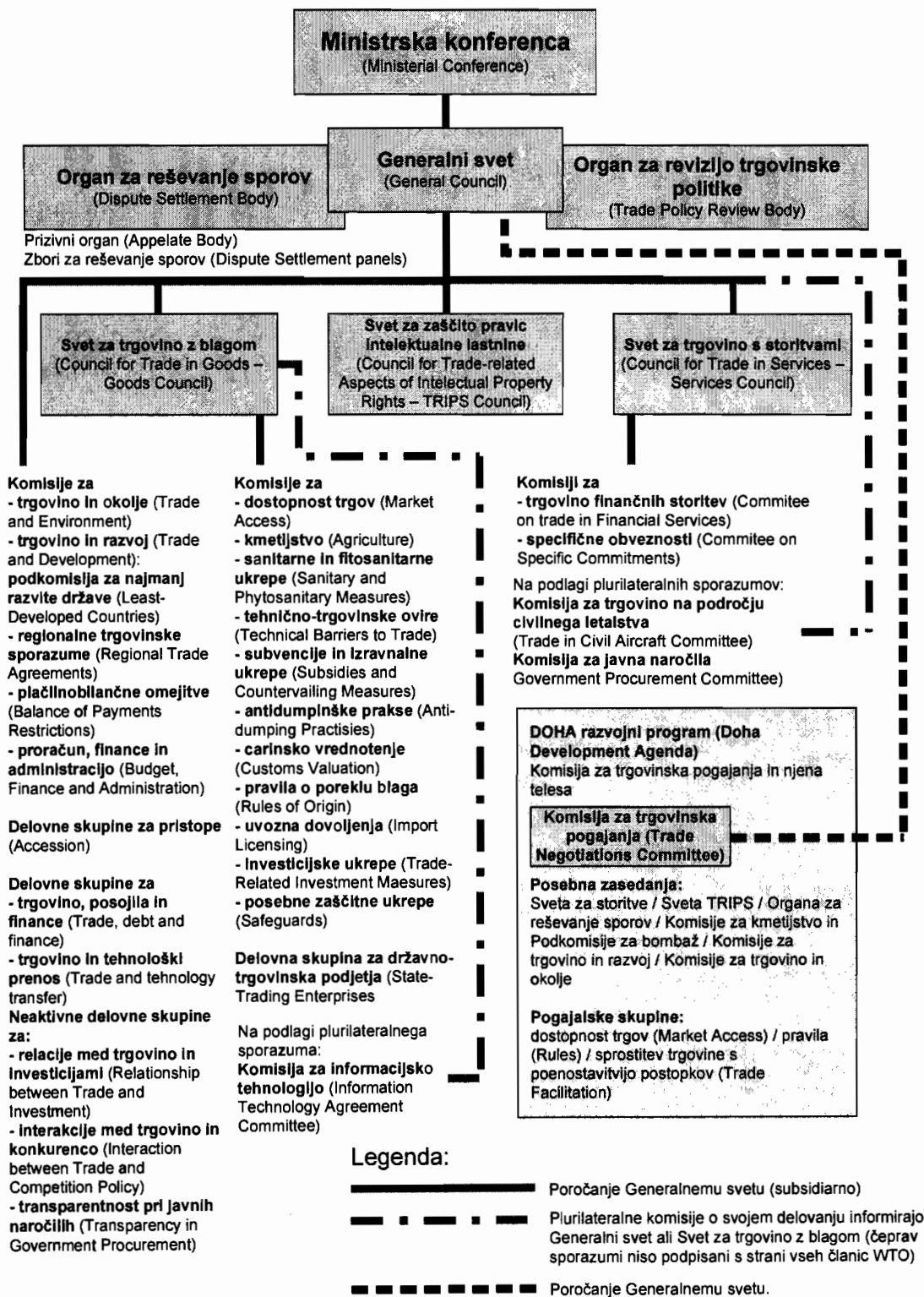
⁵ Vzpostavljen je poseben mehanizem za revizijo trgovinskih politik – TPRM (Trade Policy Review Mechanism).

- *Četrta raven: Komisije in delovne komisije* so subsidiarna telesa (sveta za trgovino z blagom in storitvami), ki so sestavljena iz predstavnikov vseh držav članic. Ukvarjajo se z ožjimi in zelo specifičnimi področji in so potrebni za poglobljeno razpravo.

Komisija za trgovinska pogajanja (Trade Negotiations Committee) deluje v okviru razvojnega programa iz Dohe (pod direktnim nadzorom Generalnega sveta), saj končni sporazum oz. deklaracija iz Dohe še vedno ni usklajena in sprejeta (tudi na kasnejših dveh konferencah ne). Zadolžena je za nadzorovanje trgovinskih pogajanj, za kar vzpostavi primeren pogajalski sistem (subsidiarna pogajalska telesa za upravljanje individualnih pogajalskih področij).

Sekretariat WTO (WTO Secretariat) ima sedež v Ženevi, vodi ga Generalni direktor (director-general). Odgovoren je za administrativno in tehnično pomoč za svete, komisije, delovna telesa in pogajalske skupine ter za pogajanja in implementacijo sporazumov. Tehnično pomoč nudi tudi državam v razvoju in še posebej najmanj razvitim državam. WTO ekonomisti in statistiki analizirajo trgovinske politike in njihovo učinkovitost. Med naloge sekretariata spadajo še pristopna pogajanja za nove države članice in zagotavljanje nasvetov glede članstva WTO vladam držav kandidatk (WTO 2007e; 2007h, 101-105).

Slika 2.6 Organigram WTO⁶

Vir: WTO 2007h, 103.

⁶ Prevod R. P.

2.8 Članstvo

Vse države članice WTO so postale članice na podlagi pogajanj. Kot članice WTO imajo določene pravice, ki jim jih priznajo druge države članice in varnost, ki jo zagotavlja WTO. Vendar pa se morajo same obvezati, da bodo odprle svoje trge in se držale načel in pravil WTO. Te obveze so rezultat vstopnih pogajanj. Državam, ki se pogajajo za članstvo v WTO, Generalni svet odobri status opazovalke. Za članstvo v WTO lahko zaprosi katerakoli država ali carinska unija, ki povsem avtonomno vodi svojo trgovinsko politiko, če se s pristopnimi pogoji strinjajo države članice.

WTO loči države glede na njihov razvoj. Ta delitev je na razvite države (developed countries), države v razvoju (developing countries) in najmanj razvite države (least-developed countries). Najmanj razvite države so deležne posebnih privilegijev in pomoči pri razvoju njihove trgovine. Da ne bi prihajalo do zlorab tega statusa (zaradi izkoriščanja posebnih privilegijev), le-tega državam prizna UN (WTO 2007d).

Pristop poteka v štirih korakih:

- predstavitev zainteresirane države: država sama oz. njena vlada pripravi predstavitev in opis vseh vidikov njene trgovine in trgovinskih in ekonomskih politik (vse, kar vpliva na sporazume WTO). Posebna delovna skupina za pristop te države (v njej lahko sodelujejo vse države članice) pripravljeno vsebino podrobno pregleda in analizira.
- Pogajanja o splošnih vsebinah, ki jih zainteresirana država lahko ponudi vsem ostalim državam članicam. Sledijo bilateralna pogajanja zainteresirane države z vsemi zainteresiranimi državami članicami (vsaka ima lahko svoje pogoje in trgovinske interese) o carinah, dostopnosti trgov, trgovinskih politikah ipd. Ti dogovori s članstvom postanejo obveze zainteresirane in kasneje polnopravne članice) države, ki veljajo za vse države članice (načelo nediskriminacije). Celotna pogajanja so lahko zelo zapletena in obširna.
- Delovna skupina po zaključenih pogajanjih pripravi poročilo z zaključnimi pogoji pristopa in pripravi osnutek pristopne pogodbe (protocol of accession) s seznamom (in opredeljenimi roki) obvez, dogovorjenih s pogajanjmi.
- Vsi pripravljene dokumenti (poročilo, pogodba in seznam) so predstavljeni Generalnemu svetu ali Ministrski konferenci. Zainteresirana država lahko podpiše pogodbo in pristopi k WTO, v večini primerov (če tako predpisuje zakonodaja zainteresirane države) mora to pogodbo ratificirati še njen parlament.

V zadnjem času je trend povezovanja držav članic v skupine in zveze znotraj WTO. Gre za združevanje (posameznih) interesov in za pogajanja najprej v skupini in šele nato z WTO oz. drugimi državami članicami. Povezovanje v koalicije je rezultat globalizacije oz. ekonomskih integracij na različnih nivojih (carinske unije, sporazumi o

prosti trgovini, skupni trgi). Prav tako je pomemben razlog povezovanje zaradi povečevanja vpliva in pogajalskih moči manjših držav. Najobširnejša oz. vsestranska med skupinami, zvezami ali koalicijami je Evropska unija - EU (uradno v WTO kot »European Communities«), sledijo Združenje južno in vzhodnoazijskih narodov – ASEAN (Association of South and East Asian Nations), skupni trg južne cone – MERCOSUR (The Southern Common Market), Severnoameriški sporazum o prosti trgovini – NAFTA (North American Free Trade Association), najmanj razvite države, Afriška, karibska in pacifiška skupina – ACP (African, Caribbean and Pacific Group), Latinskoameriški ekonomski sistem – SELA (Latin American Economic System), »Cairns Group« (za liberalizacijo trgovine s kmetijskimi proizvodi), »The Quad«, »The Quint« ali »The Six« ali »G-6«, »The New Quad«, »non-G-6« ali »Oslo Group«, »G-10«, itd.

Neformalna posvetovanja med različnimi državami članicami, skupinami ter koalicijami pogosto pripeljejo do uspešno zaključenih pogajanj in sprejetih sporazumov. Na neformalnih sestankih se poskuša najprej doseči soglasje v manjših skupinah, zvezah ali koalicijah, ki imajo ožje interese, nato pa usklajevati te interese med njimi.

Država članica lahko prekine svoje članstvo v WTO z umikom od sporazuma o WTO (withdrawal). Umik je upoštevan, če se tako odloči država članica in je veljaven po šestih mesecih, ko Generalni direktor prejme pismeno obvestilo o umiku.

Umik iz plurilateralnih sporazumov se ureja po določilih le-teh (Kennedy 2001, 67-95; WTO 2007h, 105-107; 2007l).

2.9 Financiranje

Največji vir letnega proračuna WTO so prispevki držav članic, ki se izračunajo po posebni formuli glede na njihov delež mednarodne trgovine. Ostali viri izhajajo iz najemnin, prodaje tiskanih in elektronskih publikacij.

Generalni direktor predloži osnutek letnega proračuna Komisiji za proračun, finance in administracijo, ki ga pregleda in ga predlaga Generalnemu svetu v sprejem (za sprejem je potrebna dvotretjinska večina). Generalni svet na predlog komisije določi koliko mora vsaka država članica vplačati v proračun.

Proračun za leto 2007 predvideva preko 176 milijonov CHF odhodkov za potrebe sekretariata in preko 5 milijonov CHF za Prizivni organ in njegov sekretariat (skupaj skoraj 182 milijonov CHF). Največji odhodek predstavljajo plače, pokojnine in splošni stroški dela (skoraj 65%). Iz proračuna sekretariata se sofinancira tudi Mednarodni trgovinski center⁷ – ITC (16 milijonov CHF), ki je skupni projekt WTO in Konference

⁷ International trade centre.

UN za trgovino in razvoj – UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development).

V okviru WTO so ustanovljeni tudi številni razvojni skladi (Trust funds), v katere prav tako vplačujejo države članice. Ti skladi so namenjeni za tehnično podporo in izobraževanje najmanj razvitih držav z namenom, da v čim večji meri izkoristijo pravice in privilegije, ki jih nudi WTO (WTO 2007k, 2007l).

Proračun je leta 1996 znašal 115 milijonov CHF in se od takrat vsako leto zanemarljivo povečuje, še posebej, če upoštevamo inflacijo. V tabeli 2.5 je prikazan celotni proračun od leta 2001 do 2007, z verižnim indeksom rasti in indeksom rasti glede na leto 2001.

Tabela 2.5 Proračun po letih od 2001 do 2007 v CHF, z verižnim indeksom rasti in indeksom rasti glede na leto 2001.

Leto	Proračun	Indeks	Indeks (osnova 2001)
2001	134.083.610 CHF	-	100
2002	143.129.850 CHF	106,75	106,75
2003	154.954.350 CHF	108,26	115,57
2004	161.776.500 CHF	104,40	120,65
2005	168.703.400 CHF	104,28	125,82
2006	175.000.150 CHF	103,73	130,52
2007	181.976.450 CHF	103,99	135,72

Vir: WTO 2007n.

3 ODPRTA VPRAŠANJA IN IZZIVI

Danes je naše (ekonomsko) okolje zelo dinamično in kompleksno. Države so v neprestanem procesu prilagajanja temu okolju. Vendar se prilagajajo glede na svoje zmožnosti, kulturo, razumevanje (globalnega) okolja, svojo zgodovino in izkušnje, ki iz tega sledijo, napredek, ki so ga že dosegle, svojo odprtost, pogled na prihodnost ipd. To pomeni zelo različne interese na globalni ravni, ki jih je zelo težko usklajevati.

V sklopu WTO in njenega poslanstva na področju mednarodne trgovine prihaja do zelo zapletenih in večplastnih problemov, na katere je težko in dolgotrajno odgovoriti. Včasih so za napredek na določenem področju potrebna leta ali desetletja. Prihaja lahko do novih sporazumov, novih organizacij, novih pogledov in rešitev.

Čeprav je WTO mednarodna trgovinska organizacija, ki (naj bi) se ukvarja(la) samo z mednarodno menjavo oz. trgovino, se v njenem okviru odpirajo tudi diskusije, ki ne sodijo na področje mednarodne trgovine. To so npr. okolje, človekove pravice, pravice delovne sile ipd. Res je, da na vseh omenjenih področjih izven WTO ni bilo veliko ali dovolj narejenega ali veliko doseženega, vendar je to verjetno poglavitni razlog, da se ti problemi odpirajo v okviru organizacije, ki je pokazala napredek na svojem področju, zmožnost odločanja navkljub velikemu številu držav članic in kompleksnosti vsebine ter ima efektiven sistem reševanja sporov. Države članice zaradi napredka pri mednarodni trgovini oz. liberalizacije in odprtja trgov, na katere po tem nimajo več vsega vpliva, težje rešujejo ostale zgoraj našete probleme. Odprtih vprašanj je veliko več, v diplomski nalogi se osredotočam na pet izbranih: regionalizem, okolje, področje investicij, konkurence, preskrbe in poenostavitve postopkov, elektronske trgovine ter standardov ravnanja z delovno silo. Da je problem še večji oz. kompleksnejši, se tudi države članice med seboj zelo razlikujejo v pogledih in v reševanju teh problemov. Tako se postavljajo vprašanja kako uskladiti različne poglede in interese v okviru omenjenih problematik.

3.1 Regionalizem in regionalni trgovinski sporazumi - RTA⁸

Do pojava RTA je prišlo že v okviru GATT, prvič pa so po številu izstopali že na Urugvajskem krogu, od takrat so na pomenu samo še pridobivali. Države članice so pravzaprav izkoristile pravila GATT (in kasneje WTO), da na ta način poskušajo optimizirati svojo mednarodno trgovino (pridobiti še kakšno ugodnost ali privilegij nasproti drugim državam) in vpliv v njej (seveda tudi vpliv v WTO). Tu pa se pojavi vprašanje ali in kako le-ti vplivajo na multilateralen trgovinski sistem v okviru WTO.

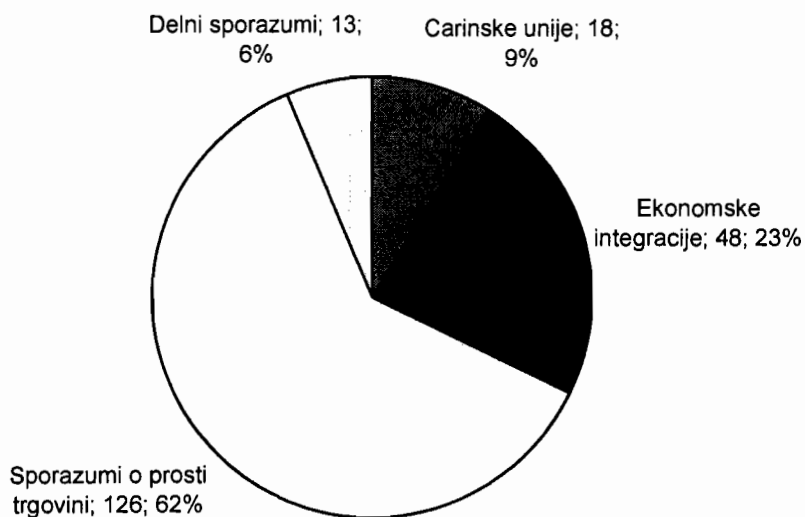
Pojem »regionalni« poleg regionalnih prostotrgovinskih sporazumov (Free trade agreement) vključuje tudi bilateralne prostotrgovinske sporazume med dvema državama ali skupinami držav, ki niso v skupni regiji. Po definiciji so namenjeni liberalizaciji in

⁸ Regional trade agreements.

pospeševanju mednarodne trgovine, ponavadi na osnovi prostotrgovinskih con ali že ekonomskih integracij. Ti sporazumi so tako razširjeni, da je večina držav članic WTO tudi del teh regionalnih prostotrgovinskih sporazumov. Trend števila teh sporazumov je še vedno naraščajoč, aktivni so na vseh celinah. Po oceni WTO, več kot polovica svetovne trgovine poteka na podlagi teh sporazumov. Do konca leta 2006 je bilo WTO posredovanih 368 RTA, od tega 292 RTA v okviru 24. člena GATT, 22 v okviru »enabling clause« in 54 v okviru 5. člena GATS; od tega 215 veljavnih. Po oceni naj bi jih bilo leta 2010 že okoli 400 (WTO 2007c; 2007m).

Kot vidimo na sliki 3.1 je največ sporazumov o prosti trgovini (skoraj dve tretjini), sledijo ekonomske integracije s 23%, carinske unije z 9% in delni sporazumi s 6% (WTO 2007o). Sporazumi o prosti trgovini predvidevajo ukinitve carin in kvot, kar je prva stopnja povezovanja. Carinske unije predvidevajo, poleg ukinitve carin in kvot, skupne carinske stopnje in kvote, kar je že naslednja stopnja povezovanja, medtem ko je ekonomska integracija najvišja stopnja povezovanja (ukinitve carin in kvot, skupne carinske stopnje in kvote, prosto gibanje produkcijskih faktorjev, harmonizacija ekonomskih politik in institucij).

Slika 3.1 Število in delež RTA v veljavi in po tipu sporazuma do 18. 7. 2007

Vir: WTO 2007o.

Razlogi za ustanavljanje RTA s strani članic WTO so predvsem:

- hitreje se uresničijo: manj partnerjev pomeni ožje in podobne interese, o katerih se je lažje pogajati in jih kasneje tudi udejanjati.
- Lahko se širijo na nova področja, ki v okviru WTO še niso rešena ali zajeta. Zaradi skupne kulture in vrednot je lažje v sporazume vključiti tudi varstvo okolja, delovno silo ipd., ali gredo še dlje v okviru sporazumov WTO.
- RTA vključujejo tudi politične oz. geopolitične interese. Npr. samo nekatere države v razvoju v pogajanjih z močnejšo razvito državo pričakujejo večje ugodnosti in koristi od drugih držav članic WTO (ostalih držav v razvoju).

Ko vse to primerjamo s težkimi in dolgotrajnimi pogajanjimi z državami z zelo različnimi interesi v okviru WTO, velikokrat brez napredka ali samo parcialnimi rezultati, so RTA včasih kot rešilna bilka za politike ali gospodarstvenike, ki rezultate pričakujejo oz. potrebujejo hitro (mandati).

Po pravilih WTO (in prej GATT) države članice WTO lahko sklepajo tudi prostocarinske cone in carinske unije, ki veljajo kot izjeme klavzule največje ugodnosti (osnovno načelo nediskriminacije), vendar ne smejo biti v nasprotju s pravili WTO.

- Pogoji za trgovino z blagom določa 24. člen GATT in sicer: bistveno je, da je cilj RTA spodbujanje trgovine med članicami in ne za vzpostavljanje ovir do drugih držav članic WTO.
- Pogoji preferencialnih trgovinskih sporazumov, ki lahko veljajo za države v razvoju niso pod nadzorom Komisije za regionalne trgovinske sporazume, ampak se o njih obvešča Komisijo za trgovino in razvoj (enabling clause)⁹.
- Za trgovino s storitvami velja 5. člen GATS: razvite države in države v razvoju, ki pristopijo k preferencialnim sporazumom, morajo pridobiti dovoljenje za opustitev pravil WTO (enabling clause) (WTO 2007h, 63-64; 2007m).

Komisija za regionalne trgovinske sporazume

6. februarja 1996 je bila z namenom preglednosti vseh RTA ustanovljena Komisija za regionalne trgovinske sporazume, ki je zamenjala delovne skupine za vsak RTA posebej. Komisija naj bi vprašanje RTA obravnavala širše, njihov vpliv na multilateralen trgovinski sistem in vpliv samih sporazumov med seboj.

Komisija je razvila postopke za analizo sporazumov in njihovo skladnost z načeli in pravili WTO. Zaplet je nastal pri interpretaciji kriterijev in konsenz glede ugotavljanja

⁹ Odločitev sprejeta v okviru GATT leta 1979 s katero se dovoljuje preferenčne sporazume med državami v razvoju. Na ta način države v razvoju lahko izbirajo bolj ugodne pogoje v mednarodni trgovini (nerecipročnost, diskriminacija). Pri tem sporazumu npr. razvite države dopustijo uvoz iz držav v razvoju brez trgovinskih ovir, medtem ko države v razvoju ne nudijo enakih pogojev razvitim državam.

skladnosti ni bil sprejet. Tako ima komisija vrsto nezaključenih poročil o skladnosti sporazumov s pravili WTO.

S povečevanjem števila RTA se povečuje tudi nujna potreba po njihovi ureditvi v okviru WTO. Države članice si niso enotne ali RTA podpirajo multilateralni trgovinski sistem ali ga ovirajo. Argument o podpori je, da zaradi RTA mednarodna trgovina poteka hitreje, državam udeleženkam v teh sporazumih pa omogoča hitrejšo in lažjo integracijo v multilateralen trgovinski sistem WTO in tudi v svetovno menjavo. Druga stran trdi, da gre za vzporedna tržišča, s katerimi pravzaprav kršijo osnovno načelo nediskriminacije v okviru WTO. Poudarjajo, da je potrebna revizija pravil WTO, s katerimi bi omogočili transparentno sodelovanje obeh načinov mednarodne trgovine.

Na ministrski konferenci v Dohi, novembra 2001, so se dogovorili, da je potrebna politična podpora reševanju te problematike. Želeli so razjasniti in izpopolniti pravila in postopke, ki zadevajo RTA. Tako je bila leto kasneje ustanovljena pogajalska skupina za pravila.¹⁰ Skupina je hitro napredovala na področju transparentnosti RTA in poročanju držav članic o sklenjenih RTA. Vloga Sekretariata WTO je pripravljati in predstavljati dejanska poročila o posameznih RTA, na podlagi katerih jih bodo države članice tudi analizirale.

Kot rezultat pogajalske skupine za pravila je bil 14. decembra 2006 začasno ustanovljen mehanizem za transparentnost RTA. Komisija za regionalne trgovinske sporazume bo na podlagi tega mehanizma na novo preučila vse RTA in jih razvrstila pod kateri pogoj spadajo. V okviru zaključnega sporazuma (Doha) se uredi tudi vprašanje »začasnosti« mehanizma za transparentnost in se ga, z mogočimi popravki, spremeni v stalnega (Petersmann 2005, 47-48; WTO 2007m; 2007o).

3.2 Okolje

Področje okolja primarno ne spada pod okrilje WTO. Kot sem že omenil je to področje, zaradi svojega vpliva, vir nesporazumov tudi v mednarodni trgovini. Zaradi zelo različnih pogledov na varovanje okolja pri produkciji oz. celotnem gospodarstvu in občutljivosti prebivalstva, je to vprašanje pomembno tudi v prihodnosti. Prebivalstvo nekaterih bolj zavednih držav se zaveda problema onesnaževanja, kar predstavlja neke vrste pritisk na njihove vlade. V svojo zakonodajo prenesejo določene standarde varovanja okolja, ki zahtevajo dodatni kapital za spoštovanje oz. realizacijo le-teh, kar pomeni višje cene blaga ali storitev. Postavlja se vprašanje ali lahko država, ki ne spoštuje določenih standardov, izvažata v državo, ki te standarde spoštuje, hkrati pa je uvoženo blago ravno zaradi tega cenejše od domačega blaga (lahko tudi drugega

¹⁰ Rules Negotiating Group. Pokrivala naj bi poleg RTA tudi področja subvencij, implementacije dumpinga in izravnalnih ukrepov.

uvoženega blaga iz države, ki te standarde spoštuje). Drug vidik tega problema predstavlja izkoriščanje tega vprašanja kot oviro pri uvozu tujega blaga ali storitev v državo in s tem protekcijem domačega gospodarstva. Tako npr. države uvedejo določene standarde varovanja okolja, z namenom trgovinske ovire, saj predvsem države v razvoju ali nerazvite države teh standardov zaradi slabše tehnologije ne morejo izpolnjevati, kar za njih pomeni prepoved izvoza.

V okviru WTO ni nobenega posebnega sporazuma o okolju, čeprav sporazumi priznavajo državam članicam pravico do varstva okolja. Poudarek varstvu okolja so dali ministri na Urugvajskem krogu, kjer so ustanovili Komisijo za trgovino in okolje. Tako so jasno pokazali, da je varstvo okolja, v okviru trajnega in vzdržnega razvoja, pomemben del WTO.

Komisija za trgovino in okolje

Njen namen je analizirati relacije med trgovino in okoljem ter predlagati možne rešitve ali potrebne spremembe samih sporazumov. Pokriva vsa tri področja za blago, storitve in intelektualno lastnino.

Komisija izhaja iz dveh načel:

- pristojna je samo za področje trgovine. To pomeni, da lahko obravnava samo okoljsko problematiko, ki vpliva na mednarodno trgovino in obratno. Naloga WTO ni postavljati standardov varovanja okolja ali interveniranja zaradi državnih politik varovanja okolja.
- V primeru identifikacije problema mora biti rešitev osnovana na podlagi pravil in načel WTO.

Komisija se osredotoča na nekaj področij (omenjene v nadaljevanju teksta), njen program pa vsebuje tudi predloge držav članic (WTO 2007p).

WTO in sporazumi o varovanju okolja

Od približno dvesto multilateralnih mednarodnih sporazumov o okolju je dvajset takšnih, ki vsebujejo tudi določila o mednarodni trgovini. Komisija do danes še ni ugotovila kakšne kontradiktornosti WTO s temi sporazumi oz. s politikami in ukrepi za varovanje okolja. Komisija prav tako države članice napeljuje, naj se morebitni zapleti rešujejo v okviru omenjenih okoljskih sporazumov, kar je veliko primernejše kot »vsiljevanje« lastnih standardov drugim državam.

Problemi se največkrat pojavijo pri udejanjanju ukrepov za varovanje okolja z vplivanjem na mednarodno trgovino (trgovinske ovire za uvoz »neprimerne« blaga ali storitev). Efektivneje je uporabiti druge ukrepe kot npr. pomoč državam, da pridobijo okolju prijazno tehnologijo, finančna pomoč za vzpostavitev spoštovanja raznih okoljskih standardov, prenos znanja ipd. (WTO 2007p).

Reševanje sporov

Kako posredovati v primeru, ko mednarodna trgovina negativno vpliva na okolje? Komisija na podlagi sporazumov WTO in okoljskih sporazumov predlaga sledeče korake:

- sodelovanje. Vpleteni državi naj bi sodelovali z namenom preprečiti oškodovanje okolja.
- Tožeča država lahko zavaruje svoje okolje, vendar pri tem ne sme diskriminirati drugih držav. Tako morajo ukrepi veljati za domače proizvajalce in proizvajalce iz drugih držav.
- V primeru, da sta obe državi, ki sta vpleteni v spor, članici oz. podpisnici okoljskega sporazuma, potem (zelo verjetno) kakršnokoli dejanje tožeče države ni odgovornost WTO.
- V primeru, ko druga država (ki krši okoljske sporazume ali standarde) ni članica oz. podpisnica okoljskega sporazuma (je pa članica WTO), lahko država podpisnica okoljskega sporazuma ukrepa po sporazumu in uvede trgovinske ovire (tako rešitev predvidevajo nekateri okoljski sporazumi). Takega primera spora v okviru WTO še ni bilo, zato dokončnega odgovora, ali s tem krši pravila in načela WTO, še ni.
- Ko nobena od držav ni podpisnica okoljskega sporazuma, potem veljajo načela in pravila WTO: trgovinskih ovir ni dopustno uveljaviti samo zaradi načina proizvodnje oz. izvedbe; država članica ne sme uveljavljati svojih standardov izven svojega teritorija (na območju druge države).

Eko-označevanje¹¹

Gre za označevanje blaga ali storitev z oznako »prijazno okolju«. Označevanje je zaželen in pomemben instrument spodbujanja okoljsko ozaveščenega blaga in storitev. Z vidika WTO je pomembno, da pogoji označevanja niso diskriminatorni do ostalih držav (klavzula največje ugodnosti) ali do držav, ki nastopajo na trgu skupaj z domačimi proizvajalci (klavzula nacionalnega ravnanja). Odprto ostaja še vprašanje (področje tehnično-trgovinskih ovir) ali naj gre za označevanje »okolju prijaznega« blaga (storitev) ali načina proizvodnje (izvedbe).

Transparentnost

Transparentnost je pomembno načelo WTO. V tem primeru naj bi države članice zagotovile čim več informacij o sprejetih politikah o varovanju okolja in uveljavljenih ukrepih, ki vplivajo na mednarodno trgovino. Samo poročanje WTO pa naj ne bi bilo večje breme kot ostala poročanja, ki imajo vpliv na mednarodno trgovino (»information

¹¹ Eco-labeling.

without too much paperwork«). Vse informacije, ki jih WTO tako pridobi, se shranijo v centralnem informacijskem sistemu in so dostopne vsem državam članicam.

Prepovedano blago na posameznih trgih

Večina držav v razvoju in najmanj razvitih držav je izrazila skrb, da se na njihova tržišča izvažata nevarno blago oz. snovi (npr. nevarne kemikalije), brez njihove vednosti oz. informiranja o nevarnostih, ki lahko zaradi tega nastanejo (vpliv na okolje ali na zdravje prebivalcev). Tako zahtevajo popolno informacijo o blagu, na podlagi katere se lahko odločijo za uvoz ali prepoved uvoza nevarnega blaga.

Na tem področju veljajo že nekateri mednarodni sporazumi (npr. Baselska konvencija o kontroli čezmejnega pretoka nevarnih odpadkov in njihovega odstranjevanja,¹² Londonska navodila za menjavo informacij o kemikalijah v mednarodni trgovini¹³), ki jih WTO nima namena nadomestiti.

Liberalizacija in trajni (vzdržni) razvoj

Ali in na kakšen način liberalizacija mednarodne trgovine vpliva na okolje? Komisija analizira relacijo med liberalizacijo mednarodne trgovine in varstvom okolja. Mnenje, da lahko liberalizacija koristi multilateralnemu trgovinskemu sistemu in istočasno tudi okolju, še ni dokazano in potrjeno. Komisija nadaljuje s svojim delom.

Intelektualna lastnina in storitve

Diskusije o teh dveh področjih še potekajo, saj ni veliko znanega, kako npr. pravila TRIPS ali GATS vplivajo na okolje, okoljske sporazume, politike varovanja okolja in obratno.

Dostop do tehnologije je bistvenega pomena pri varovanju okolja. Varovanje pravic intelektualne lastnine v nekaterih primerih preprečuje dostop do okolju prijazne tehnologije. Razvoj je možen v dveh smereh ali države v razvoju same razvijejo to tehnologijo ali le-ta postane lahko dostopna z namenom varovanja okolja (WTO 2007h, 65-71).

Načelo previdnosti¹⁴

To načelo se navezuje na sanitarne in fitosanitarne ukrepe, ki jih je možno uveljaviti na podlagi znanstvenega dokaza (analiza). Država članica lahko na podlagi znanstvenega dokaza uvede trgovinske ovire (npr. omeji uvoz), če je blago škodljivo zdravju ali okolju. Na podlagi tega načela pa je dovoljeno začasno uveljaviti trgovinske ovire, če ni dovolj znanstvenih informacij, da blago ni škodljivo (nepopolne znanstvene informacije) (Das 2003, 110-118).

¹² Basel Convention of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal.

¹³ London Guidelines for Exchange of Information on Chemicals in International Trade.

¹⁴ Precautionary Principle.

Sodelovanje Sekretariata WTO in sekretariatov mednarodnih okoljskih sporazumov

Glede na relacije med specifičnimi trgovinskimi obveznostmi v okviru mednarodnih okoljskih sporazumov in načeli ter pravili WTO, so se sekretariat WTO (skupaj z Komisijo za trgovino in okolje) in sekretariati mednarodnih okoljskih sporazumov dogovorili o tekoči izmenjavi informacij o postopkih in procesih, ki potekajo o skupnih oz. navzkrižnih področjih. S tesnim sodelovanjem želijo zagotoviti skladen razvoj tako mednarodne trgovine kot varovanja okolja. Sodelovanje poteka v obliki skupnih informacijskih sej, izmenjave dokumentov, organiziranja tehnične pomoči državam v razvoju za varstvo okolja ipd.

Spodaj so naštetih sporazumi, s katerimi WTO oz. Komisija za trgovino in okolje sodeluje. Nekateri izmed njih imajo s strani komisije priznan celo status opazovalke (WTO 2007p):

- The Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal (Basel Convention),
- The Convention on Biological Diversity and its Biosafety Protocol,
- The Convention for the Conservation of Atlantic Marine Living Resources,
- The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora,
- The International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas,
- The Intergovernmental Forum on Forests,
- The International Tropical Timber Organization,
- The Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer (Montreal Protocol),
- The Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade,
- The Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants,
- The United Nations Convention on the Law of the Sea,
- The United Nations Framework Convention on Climate Change,
- The United Nations Fish Stocks Agreement (UN Fish Stocks),
- The United Nations Forum on Forests.

3.3 Investicije, konkurenca, javna naročila, poenostavitev postopkov

Na Ministrski konferenci leta 1996 v Singapurju so ustanovili tri delovne skupine za trgovino in investicije, konkurenčno politiko in transparentnost pri javnih naročilih.¹⁵ Svet za trgovino z blagom so usmerili tudi v iskanje možnosti za poenostavitev trgovinskih postopkov.¹⁶ Delovne skupine naj bi proučevale in analizirale vse relacije med trgovino in naštetimi področji in ne samo nekatera ožja vprašanja kot do tedaj. Kasneje so ta področja uvrstili v razvojni program Doha, o katerih bi se začeli pogovarjati na Ministrski konferenci v Cancúnu leta 2003. Konsenz glede vseh omenjenih področij ni bil dosežen, zato so avgusta 2004 sklenili, da se pogajanja nadaljujejo samo še v okviru poenostavitve postopkov, ostale tri pa so umaknili s programa.

V okviru trgovine in investicij ter konkurenčnih politik sta delovni skupini vzpostavili sodelovanje z UNCTAD-om in ostalimi mednarodnimi organizacijami, ki so na omenjenih področjih že opravile veliko dela. Namen sodelovanja je bil, da se pri obravnavanju področij upošteva vse možne informacije in vidike ter da bi bile morebitne (predlagane) rešitve v skladu s splošnim trajnim razvojem (WTO 2007h, 72-73).

3.3.1 Investicije

Dejstvo, da je trgovina tesno povezana z investicijami, lahko podkrepimo s primerom: tretjina od 6,1 trilijona USD (6100 milijard) celotne svetovne mednarodne trgovine v letu 1995 je predstavljala trgovina med povezanimi podjetji oz. organizacijskimi enotami znotraj podjetij (investicije v širitev podjetij v druge države).

Na področju investicij velja multilateralen sporazum TRIMs, ki za investicije prepoveduje uporabo trgovinskih ovir, ki temeljijo na lokalnih zahtevah (local content requirement) oz. pogojih (predpisi po izravnavanju mednarodne trgovine, o minimalnem izvozu, nujnost uporabe domačega blaga ipd.), ki niso skladni z načeli in pravili GATT¹⁷. To pomeni, da TRIMs velja samo za področje investicij v povezavi s trgovino z blagom. TRIMs predstavlja zelo previdno sestavljen kompromis Urugvajskega kroga in ni upošteval vrsto drugih pogajanj, ki so potekali v okviru področja investicij. Prav tako se TRIMs ne ukvarja z regulacijo investicij, pravzaprav se osredotoča samo na diskriminatornost ravnanja pri uvozu oz. izvozu blaga tujega podjetja. Cilj samega

¹⁵ Pogajanja o investicijah so se začela že leta 1948 v okviru Havanske listine (nikoli ratificirana), kjer so pravila ravnanja vključili poglavje gospodarskega razvoja. Leta 1955 so v okviru GATT sprejeli Resolucijo o mednarodnih investicijah za gospodarski razvoj, s katero so pozvali, da se bilateralni sporazumi zaključijo in s tem zavarujejo mednarodne investicije.

¹⁶ Delovne skupine so bile ustanovljene, ker ministri na konferenci niso hoteli razpravljati o naštetih področjih; zaradi tega so znane kot »Singapore issues«.

¹⁷ GATT 1994.

sporazuma je napisan že v preambuli: širjenje liberalizacije svetovne trgovine in sprostitvev investicij preko meja z namenom povečevanja svetovne gospodarske rasti vseh trgovinskih partnerjev, predvsem držav v razvoju ter zagotavljanje svobodne konkurence.

Za države v razvoju oz. najmanj razvite države nadaljnji napor po pogajanjih o investicijah in podpis sporazuma v okviru multilateralnega trgovinskega sistema pomenijo, da izgubijo nadzor nad tujimi investicijami, ki po njihovem mnenju niso nujno namenjene razvoju države oz. njenega gospodarstva (interes je doseganje visokega donosa v čim krajšem času in čim manjše tveganje pri tem), same pa s sporazumom izgubijo možnost korekcije¹⁸. Ravno tako menijo, da popolna odprtost države oz. njenega trga za investicije niso pogoj, da do investiranja v resnici pride. Tako obstajajo države, ki prosto dopuščajo tuje investicije, vendar za njih niso zanimive (nekateri afriške države). Nasprotno obstajajo države, ki deloma regulirajo tuje investicije, pa so kljub temu zanimive in zelo uspešne pri pridobivanju tujih investicij. Tako je za njih največji argument, da odprtost trga ni tako zelo pomemben faktor za investiranje kot je zanimivost trga samega. Predlagajo, da se pogajanja o multilateralnem sistemu o investicijah prenese pod okrilje UN, kjer bi bilo možno investicije obravnavati v kontekstu razvoja. Skozi obravnavanje pod okriljem UN želijo doseči, da države same (lahko potopoma po področjih) pristopijo k temu sporazumu, ko so pripravljene.

Obstaja že kar nekaj sprejetih pravil na področju tujih investicij – multilateralno in bilateralno (veliko RTA urejuje tudi področje investicij). Najpomembnejše vprašanje je vprašanje odprtosti in dostopa na trge za tuje investicije. V primeru multilateralnega trgovinskega sistema se na domačem trgu upošteva načelo nediskriminatornosti – klavzula največje ugodnosti, kar pomeni enaka pravila za vse.

S sporazumom TRIMs je bila ustanovljena Komisija za investicijske ukrepe kot forum, ki bi preverjal implementacijo sporazuma (Das 2003, 110-118; Petersmann 2005, 335-341; WTO 2007h, 72-73; 2007r).

3.3.2 Konkurenčna politika

S konkurenčno politiko naj bi se zavarovala konkurenca, saj na gospodarstvo neke države in s tem tudi globalno gospodarstvo najboljše vpliva popolna konkurenca. Vsakršno omejevanje le-te pripelje do slabših rezultatov za celotno narodno gospodarstvo v vseh pogledih in za vse udeležence (razen seveda za »kršitelja«, npr. monopolista, ki npr. doseže višjo ceno in s tem poveča svoj dobiček). Tako pravila v okviru GATT in GATS za blago in storitve vključujejo določbe o monopolih in

¹⁸ Države v razvoju menijo, da multilateralnega okvira o investicijah ne potrebujejo, saj za njih ne prinaša nobenih koristi, medtem ko bi bile njihove obveznosti trajne.

ekskluzivnih dobaviteljih. Tudi na področju telekomunikacij so že doseženi dogovori in obveze držav članic o ukrepih za preprečevanje anti-konkurenčnih primerov. Pravica vlad držav članic, da ukrepajo proti anti-konkurenčnim primerom, je priznana tudi v okviru sporazumov o intelektualni lastnini. Toda za varstvo konkurence bi bilo najbolje, da se področje uredi enotno, kjer bi analize opravili z vseh vidikov ter ukrepe pripravili celostno.

Delovna skupina za konkurenčno politiko je obravnavala sledeča vprašanja:

- osnovna pravila, transparentnost, nediskriminacija in postopkovna poštenost,
- predpisi in ukrepi o kartelih,
- načini za prostovoljno sodelovanje,
- pomoč za okrepitev institucij za konkurenčnost v državah v razvoju z razvojem zmožnosti¹⁹.

Delovna skupina je neaktivna od odločitve Generalnega sveta leta 2004, vendar se Sekretariat WTO odziva na potrebe in državam kandidatkam za članstvo v WTO nudi tehnično pomoč in pomoč za razvoj zmožnosti. Vsa pravila do sedaj niso pripeljala do kakšnega vidnejšega primera v okviru sistema za reševanje sporov. Razlogi za to so verjetno v odsotnosti posebne institucije za konkurenčno politiko, disperzija pravil in določil v večih sporazumih in dokumentih, ki jih države članice težko redno spremljajo in pregledujejo (ali posvetujejo), še težje pa posamezni akterji v trgovini.

Po Singapurski deklaraciji, leta 1997, so se oblikovale diskusije in preučevanja konkurenčne politike in anti-konkurenčnih ukrepov (Draft International Antitrust Code in Report of Van Miert Expert Group). Najpomembnejši rezultat teh diskusij in raziskav so bila podrobna pravila – Code (iz izkušenj dveh najpomembnejših in najrazvitejših trgov – EU in ZDA), ki naj bi se vključila v »zakonodajo« WTO ter ugotovitev o nujnosti ustanovitve mednarodne anti-konkurenčne avtoritete, ki bi imela pristojnost ukrepanja proti nacionalnim anti-konkurenčnim avtoritetam (organom), kadar bi le-ta zavrnila potrebno ukrepanje proti individualnim konkurenčnim oviram.

Diskusije v okviru WTO so se sprva osredotočile na razvite države, ki pa so že imele razvite konkurenčne institucije, saj so skrbi odražale pravno nezavezujoča mednarodna navodila. Sčasoma so se vključile tudi ostale mednarodne institucije (UNCTAD, Svetovna banka, Organization for Economic Co-operation and Development – OECD) in nevladne organizacije, diskusije pa so se vedno bolj usmerjale k državam v razvoju, še posebej po Ministrski konferenci leta 2001 v Dohi.

¹⁹ »Capacity building«, gre za razvoj zmožnosti države (človeški viri, institucije, politike in cilji) oz. sposobnosti samega njenega sistema delovanja za sprejemanje pomoči. Izkušnje so namreč pokazale, da predvsem najmanj razvite države ne znajo in ne zmorejo izkoristiti ponujene pomoči.

Delovna skupina je identificirala vse obstajajoče ukrepe WTO o zasebnih anti-konkurenčnih praksah. Ugotovila je, da so mednarodni karteli prizadeli tako razvite države kot države v razvoju na enak način. Priprave na Ministrsko konferenco v Cancunu leta 2003 so pokazale potrebo po ureditvi področja investicij v okviru WTO, z namenom obvladovati anti-konkurenčne primere in s tem povečati učinkovitost multilateralnega trgovinskega sistema.

Glede na veliko število globalnih in regionalnih anti-konkurenčnih praks (primerov) obstaja velika potreba po vzpostavitvi pravil o konkurenčnosti v okviru multilateralnega trgovinskega sistema WTO. Ta potreba je še toliko večja, ko pomislimo, da imajo »povzročitelji« anti-konkurenčne prakse tudi veliko moč vpliva na same vlade držav članic, ki same ne morejo ali pod njihovim vplivom nočejo vzpostaviti konkurenčnega sistema. Diskusije v WTO v okviru konkurenčne politike so se zožile na pet področij:

- obveza vseh držav članic, da sprejmejo konkurenčno politiko v svojo nacionalno zakonodajo (z vsaj osnovnimi načeli in pravili),
- definicija monopolov in kartelov (hard-core cartels), ki bo sprejemljiva za vse in njihova prepoved,
- prepustitev sporov, ki izhajajo iz konkurenčnih politik, sistemu WTO za reševanje sporov,
- ustanovitev posebne komisije za konkurenco v WTO in
- revizijska poročila²⁰ (Das 2003, 118-129; Petersmann 2005, 305-315; WTO 2007h, 72-73; 2007s).

3.3.3 Javna naročila²¹

Javna naročila (za blago in storitve) celotnega javnega sektorja so za neko narodno gospodarstvo zelo pomembna, saj z njimi vlada lahko uresničuje zastavljene cilje oz. so to sredstva, ki jih za to potrebuje²². Uspešno vladanje (vodenje ali upravljanje države) na prebivalce oz. volilce močno vpliva, kar je močan pritisk na naslednjih volitvah. Vlada lahko z javnimi naročili pomaga domačemu gospodarstvu oz. njegovim delom (npr. z naročili za vojsko, policijo ipd.) To lahko stori le z diskriminacijo tujih ali domačih dobaviteljev in velikokrat na ta javna naročila vplivajo različne interesne skupine in lobiji. V tem primeru so oškodovani vsi udeleženci na domačem (in globalnem) trgu, razen izbranega ponudnika (z vključenimi oz. soodvisnimi socialnimi skupinami), ki je sklenil posel po višji ceni kot jo ponujajo ostali domači ali tuji konkurenti. Žal so to rezultati na kratek rok (za potrebe volitev) in poglobljena analiza

²⁰ Nekatera področja (npr. regulacija združevanja) so ostala izven diskusij v okviru WTO, ker so vključena že v mednarodno mrežo za konkurenco (International Competition Network).

²¹ Government Procurement.

²² Po oceni WTO predstavljajo javna naročila 10-15% BDP.

pokaže, da so pravzaprav škodljivi, saj se izbire plačuje po višjih cenah (kar privede do napačne alokacije in porabe resursov), saj bi z odprtim nediskriminacijskim in transparentnim postopkom omogočili optimalno izbiro (na dolgi rok najugodnejša za celotno narodno in globalno gospodarstvo).

V preteklosti (od leta 1947) je bilo področje javnih naročil izključeno iz vseh pravil tako v GATT kot tudi v WTO. Tako sedaj ni vključeno niti v okviru GATT (za blago) niti GATS (za storitve). WTO ima odprta tri področja v zvezi z javnimi naročili:

- plurilateralni sporazum o javnih naročilih (Agreement on Government Procurement) in plurilateralna Komisija za javna naročila,
- multilateralna delovna skupina, ki proučuje prakso in transparentnost javnih naročil,²³
- multilateralna pogajanja o javnih naročilih v okviru storitev, ki jih vodi delovna skupina v okviru GATS.²⁴

Sporazum o javnih naročilih je edini zavezujoči pravni akt o javnih naročilih v WTO (zavezujoč samo za države podpisnice). Pogajanja o sporazumu so tekla vzporedno z Urugvajskim krogom v letu 1994, v veljavo je stopil 1. januarja 1996. Gre za plurilateralni sporazum (pristopile so samo nekatere članice WTO), za katerega izvajanje skrbi Komisija za javna naročila (vse podpisnice sporazuma imajo predstavnika v komisiji). Sporazum tako obvezuje in nudi ugodnosti samo državam podpisnicam sporazuma – postopki javnih naročil so odprti, transparentni in nediskriminatorni. V tabeli 3.1 so našteje države podpisnice sporazuma, večinoma gre za razvite države in nekaj držav v razvoju. Najmanj razvite države nasprotujejo sprejetju sporazuma v multilateralni trgovinski sistem WTO, kjer bi bil zavezujoč za vse države članice. Kot razlog navajajo, da bi bile obveze pretežno breme. Zato zaenkrat diskusije potekajo samo na področju transparentnosti v javnih naročilih, kar pomeni hitro in učinkovito pridobivanje vseh informacij o javnih naročilih, postopkih ipd. (tudi sodelovanje na »javnem razpisu«), medtem ko izbira še vedno ostaja na strani vlade (še vedno lahko na podlagi diskriminacije).

²³ Od 1. avgusta 2004 po odločitvi Generalnega sveta neaktivna.

²⁴ Drugi odstavek člena XIII GATS narekuje multilateralna pogajanja o javnih naročilih dve leti po uveljavitvi sporazuma.

Tabela 3.1 Države pristopnice k Sporazumu o javnih naročilih z datumi pristopa

Pristopnice	Datum pristopa
Kanada	1. januar 1996
Evropska skupnost: Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska in Velika Britanija	1. januar 1996
Izrael in Japonska	1. januar 1996
Norveška	1. januar 1996
Švica	1. januar 1996
ZDA	1. januar 1996
Nizozemska za Arubo	25. oktober 1996
Koreja	1. januar 1997
Hong Kong in Kitajska	19. junij 1997
Liechtenstein	18. september 1997
Singapur	20. oktober 1997
Islandija	28. april 2001
Evropska skupnost: Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija	1. maj 2004
Bolgarija in Romunija	1. januar 2007

Vir: WTO 2007t.

Sporazum ureja tudi status opazovalke (države članice WTO) pri delu Komisije za javna naročila, ki je lahko tudi v postopku pristopanja (Argentina, Avstralija, Čile, Hrvaška, Mongolija, Turčija ...) Status opazovalke imajo tudi sledeče mednarodne organizacije: Mednarodni monetarni sklad – IMF (International Monetary Fund), OECD, UNCTAD in ITC (Das 2003, 133-136; WTO 2007h, 73; 2007t).

3.3.4 Poenostavitev trgovinskih postopkov²⁵

Ko formalno padejo trgovinske ovire, postanejo ostala vprašanja o postopkih, pogojih, načinih itd. mednarodne trgovine bolj pomembna. Že leta 1996 je Ministrska konferenca v Singapurju naročila Svetu za trgovino s storitvami, da začne raziskovati in analizirati poenostavitev trgovinskih postopkov z namenom priti do uporabnih ukrepov in pravil. Področje poenostavitve trgovinskih postopkov je pravzaprav edino področje na katerem potekajo aktivna pogajanja v okviru razvojnega programa Doha od 1. avgusta 2004.

²⁵ Spada v sklop sprostivne mednarodne trgovine (trade facilitation).

Poenostavitev trgovinskih postopkov je del programa izgradnje trgovinskih potencialov (trade capacity building) z namenom sprostitve mednarodne trgovine. Države v razvoju, predvsem pa najmanj razvite države se soočajo s problemi kako izkoristiti mednarodno trgovino in pomoč, ki jo nudi WTO. Nekatere države enostavno nimajo dovolj potencialov (človeških, institucionalnih in infrastrukture). Program izgradnje trgovinskih potencialov je namenjen ravno odpravljanju teh težav, saj brez teh potencialov sam multilateralen trgovinski sistem ni (dovolj) učinkovit. To pomoč nudijo Sekretariat WTO, mednarodne organizacije²⁶ in nekatere članice WTO²⁷. Kako pomemben je program sprostitve mednarodne trgovine pove podatek, da je približno dve tretjini držav članic WTO v razvoju ali najmanj razvitih, letno se zanj porabi približno 30 milijonov CHF iz Sklada za razvoj (Trade Facilitation Trust Fund), kar je primerjalno skoraj 17% celotnega proračuna WTO. Pomoč poteka v obliki organizacije in izvedbe regionalnih seminarjev, ki obravnavajo vsebine o identifikaciji potreb in prioritet (ugotavljanje, usklajevanje in pogajanje o potrebah in prioritetah v okviru multilateralnega trgovinskega sistema WTO) ter dejanskega ugotavljanja in svetovanja za posamezne države (National Needs Assessments). Države naj bi na podlagi ugotovljenega lahko celostno vodile trgovinsko politiko (in vse kar nanjo vpliva).

Z vidika držav v razvoju je področje poenostavitve trgovinskih postopkov namenjeno privzemanju ali posnemanju pravil, postopkov ipd. kot prevladujejo v razvitih državah. Z njihovega vidika je vprašljiva izvedba zaradi različnosti socialnih, kulturnih in delovnih okolij, ki vplivajo na načine (postopke) vodenja, organiziranja ipd. Priporočajo, da morebitna nova pravila ne bi predstavljala novih obremenitev držav v razvoju in najmanj razvitih držav ter da ne bi bila obligatorna. Bila naj bi le navodila, ki naj ne bi pripeljala do sporov v okviru WTO (Das 2003, 136; Evenett in Hoekman 2006, 219-221, 271-293; WTO 2007h, 73; 2007u).

3.4 Elektronska trgovina

To je novo področje, ki vključuje »produkte«, ki prečkajo mejo po elektronski poti. Gre za produkcijo, oglaševanje, prodajo in distribucijo preko telekomunikacijskih poti oz. omrežij (telefonsko in internetno omrežje).²⁸

²⁶ Asia-Pacific Research and Training Network on Trade, Global Facilitation Partnership for Transportation and Trade, OECD, UNCTAD, United Nations Economic Commission for Europe, World Customs Organization in World Bank.

²⁷ Afriška skupina (Avstralija in Malezija), EU, Japonska in ZDA.

²⁸ Gre za dve vrsti elektronske trgovine: prvi je proces (iskanje možnih virov ponudbe, odločitev o ponudniku, naročilo, dobava blaga, plačilo), kjer se dobava blaga še vedno izvrši fizično (blago glede pogojev uvoza ali izvoza enakovredno ostalemu blagu) ter drugi, kjer se tudi dobava blaga oz. elektronskega produkta izvrši po elektronski poti (ni carinskih ali necarinskih ovir).

Najpomembnejši proizvodi v tej trgovini so knjige, glasba, video, programska oprema ipd. Ker elektronski trgovini pomen izredno hitro narašča, so države članice WTO na drugi Ministrski konferenci 20. maja 1998 v Ženevi sprejele Deklaracijo o globalni elektronski trgovini (declaration on global electronic commerce). Deklaracija nalaga Generalnemu svetu, da uvede obsežen program z namenom proučevanja in analiziranja vseh povezav elektronske in mednarodne trgovine. Generalni svet je program sprejel 25. septembra 1998, rezultati programa pa so bili predstavljeni že na tretji Ministrski konferenci novembra 1999 v Seattlu, ki je odločila, da se program nadaljuje.

Program nalaga Svetu za trgovino z blagom, Svetu za trgovino s storitvami, Svetu za zaščito pravic intelektualne lastnine in Komisiji za trgovino in razvoj izvedbo raziskav vseh vidikov elektronske trgovine na svojih področjih in vpliva na sporazume o točno določenih vprašanjih.

Svet za trgovino z blagom:

- dostopnost trgov za elektronsko trgovino,
- ustreznost standardov tudi za elektronsko trgovino,
- vpliv pravil o izvoru blaga,
- klasifikacije produktov v elektronski trgovini,
- vprašanja o postopku licenciranja uvoza in
- uvozne dajatve.

Svet za trgovino s storitvami:

- transparentnost,
- vloga držav v razvoju in najmanj razvitih držav,
- domača ureditev in standardi,
- konkurenca,
- zaščita zasebnosti, javna morala in preprečevanje prevar,
- obveze držav članic o sprostitev trgov za elektronsko trgovino storitev (vljučena telekomunikacijsko področje in distribucija storitev),
- klavzula nacionalnega ravnanja,
- dostopnost in uporaba javnih telekomunikacijskih omrežij in
- carinske dajatve.

Svet za zaščito pravic intelektualne lastnine:

- zaščita in uveljavitev pravic intelektualne lastnine,
- zaščita in uveljavitev blagovnih znamk in
- nova tehnologija in dostopnost le-te.

Komisija za trgovino in razvoj:

- vpliv elektronske trgovine na mednarodno trgovino in na vidik držav v razvoju in najmanj razvitih držav,
- izzivi in načini za povečanje elektronske trgovine v državah v razvoju in najmanj razvitih državah, predvsem kot izvoznikov elektronskih proizvodov (razvoj infrastrukture in prenos tehnologije),
- uporaba informacijskih tehnologij za integracijo držav v razvoju in najmanj razvitih držav v multilateralni trgovinski sistem,
- vpliv elektronske trgovine na tradicionalne načine distribucije blaga v državah v razvoju in najmanj razvitih državah in
- finančni vplivi elektronske trgovine v državah v razvoju in najmanj razvitih državah.

Na četrti Ministrski konferenci leta 2001 v Dohi so se države članice strinjale, da se program nadaljuje, moratorij na carinske dajatve pa se je podaljšal (zero duty). Potrdili so dotedanje ugotovitve, da elektronska trgovina prinaša nove priložnosti in izzive za mednarodno trgovino za vse države članice, ne glede na njihov razvoj. Prav tako so poudarili pomembnost ustvarjanja in ohranjanja pogojev, ki spodbujajo elektronsko trgovino.

Po Ministrski konferenci v Dohi je Generalni svet sprejel odločitev, da se diskusije o elektronski trgovini zadržijo, saj naj bi področje posegalo v več sporazumov, pomembnejšega napredka pa žal ni bilo. Sekretariat WTO in vse države članice so se strinjale, da področje elektronske trgovine še vedno ni urejeno in da so potrebne še nadaljnje raziskave, ki bi razjasnile celotno področje.

Z vidika držav v razvoju in najmanj razvitih držav je področje elektronske trgovine interes razvitih držav, saj naj bi imele le-te že razvito elektronsko trgovino (z vso potrebno infrastrukturo). Menijo, da države v razvoju in najmanj razvite države nimajo velikih potencialov za izvažanje elektronskih produktov in so večinoma uvoznice le-teh. V primeru, da elektronska trgovina ne bo omejena s carinskimi ali necarinskimi omejitvami, države nanjo ne bodo več imele vpliva ali možnosti regulacije ter bodo izgubile prilive v proračun. Druga skrb je, da bi neomejena elektronska trgovina omogočila vzporedno mednarodno trgovino mimo vseh že dogovorjenih pravil, ki veljajo za blago, storitve in intelektualno lastnino. Zato ostro nasprotujejo permanentni uvedbi proste trgovine (zero duty), saj se elektronska trgovina naglo širi in vedno bolj pridobiva na pomenu. Predlagajo, da državam v razvoju in najmanj razvitim državam ni potrebno sprejeti obvez glede elektronske trgovine ter ukinitve proste elektronske

trgovine (zero duty)²⁹. Nadalje lahko države s prosto elektronsko trgovino s pogajanjem dosežejo pogoje, ki bi jih nudile državam v razvoju in najmanj razvitim državam pod načelom recipročnosti ali preferencialnosti (Das 2003, 137-139; WTO 2007h, 74; 2007v).

3.5 Standardi ravnanja z delovno silo

Pod pojmom standardi ravnanja z delovno silo razumemo pravila in načela kako ravnati z zaposlenimi. Gre za široko področje, ki vključuje otroško delo, prisilno delo, pravice do ustanavljanja zvez in sindikatov ter stavljanja, minimalne plače, zdravstvene in varnostne pogoje dela, delovni čas, diskriminacijo itd. V okviru WTO obstaja jasen konsenz: vse države članice so zavezane ožjim mednarodno priznanim »osnovnim« standardom (svoboda združevanja, prepoved prisilnega in otroškega dela, prepoved diskriminacije pri delu ipd.), vendar je celotno področje standardov ravnanja z delovno silo v pristojnosti Mednarodne organizacije dela – ILO (International Labour Organization)³⁰, kot so države članice WTO uradno sklenile na Ministrski konferenci v Singapurju leta 1996.

Namen ILO je uveljavljanje socialne pravičnosti in mednarodno priznanih človekovih in delovnih pravic. V okviru UN ima ILO edinstveno tripartitno strukturo, kar pomeni, da so predstavniki vlad, delodajalcev in delojemalcev enakopravno zastopani v upravnih organih organizacije. ILO postavlja mednarodne delovne standarde v obliki konvencij in priporočil, ki predstavljajo minimalne standarde osnovnih delovnih pravic, kot so svoboda združevanja, pravica do organiziranja, pogajanja za sklenitev kolektivnih pogodb, odprava prisilnega dela, enake možnosti in enaka obravnava ter ostali standardi, ki uravnavajo pogoje, povezane z različnimi vidiki področja dela.

Glede na jasno odločitev, da področje standardov ravnanja z delovno silo ni v pristojnosti WTO ter da se WTO in njeni organi ne bodo ukvarjali s to tematiko, se nam poraja vprašanje zakaj je prišlo do diskusij o tej tematiki v WTO. Odgovorov je lahko več, verjetno pa so pomembnejši, da je WTO na svojem področju (relativno) uspešna, kljub velikemu številu držav članic (kultur), kompleksnosti obravnavanih tematik in različnosti interesov. Povsem verjetno je, da so tudi interesi držav članic v večji meri pri vzpostavljanju mednarodne trgovine močnejši kot na ostalih področjih, kjer so celo lahko v nasprotju s prosto mednarodno trgovino oz. kapitalom. Tako države članice tudi v okviru WTO odpirajo vprašanja (ne samo o pravicah delovne sile), ki se porajajo kot

²⁹ Države članice kljub temu lahko same sprejmejo neomejeno elektronsko trgovino brez sporazumov ali obvez v okviru WTO.

³⁰ Mednarodna organizacija dela je specializirana agencija UN. Ustanovljena je bila leta 1919 z Versajsko pogodbo, leta 1946 pa je postala prva specializirana agencija UN.

vzporednice mednarodni trgovini, vendar niso neposredno povezane z mednarodno trgovino.

Odpirla so se štiri širša vprašanja o standardih ravnanja z delovno silo v in izven okvira WTO:

- analitično vprašanje: Ali izvoz države članice, ki ima nižje standarde dela, predstavlja nepošteno konkurenco oz. prednost? Ali ta lastnost sili vse ostale države članice k zniževanju svojih standardov do minimuma (»the race to the bottom«)?
- Vprašanje reakcije oz. odgovor na zniževanje standardov do minimuma: ali naj države članice trgujejo samo z državami članicami, ki imajo enake ali podobne standarde?
- Vprašanje pravil: ali naj pravila WTO dovoljujejo državam članicam eksplicitno uporabo trgovinskih ovir kot pritisk na države članice z nižjimi standardi, da sledijo višjim standardom?
- Institucionalno vprašanje: ali je WTO pravi naslov za diskusije in postavljanje pravil na področju standardov ravnanja z delovno silo?

Razvitim državam, ki imajo in morajo spoštovati visoke standarde o ravnanju z delovno silo³¹, tako nastajajo višji stroški, posledično so cene njihovih proizvodov višje in njihova konkurenčnost manjša proti državam v razvoju ali najmanj razvitim državam, ki teh standardov nimajo ali so na zelo nizki ravni. S tega vidika sta možna dva razpleta: prvi, je zniževanje standardov do minimuma ter drugi spoštovanje določenih osnovnih ali dogovorjenih standardov s strani vseh. Ker prvi ni izvedljiv vsaj za razvite države, je razumljivo, da se le-te oklepajo razširitvi spoštovanja standardov na druge, kar bi bil (ali moral biti) pravzaprav cilj in rezultat razvoja držav v razvoju in najmanj razvitih držav na srednji ali vsaj dolgi rok. V nadaljevanju je pravzaprav iskanje načina o razširitvi standardov o ravnanju z delovno silo na države v razvoju in najmanj razvite države, za kar se potegujejo razvite države. Načinov je več, vsi pa se končajo pri trgovinskih ovirah za proizvode, ki jih proizvajajo v državah članicah, kjer ne spoštujejo standardov ravnanja z delovno silo. Vendar odgovora na vprašanje ali je možna uporaba trgovinskih ovir za vsiljenje standardov ravnanja z delovno silo še ni. Prav tako ni jasno ali in kdaj gre pri tem za opravičilo protekcionizma.

Tako na eni strani nekatere države članice želijo spremeniti pravila in načela WTO, kar naj bi po njihovem mnenju privedlo do skladnosti na tem področju in izboljšanju ravnanja z delovno silo. Na nasprotni strani so države v razvoju in najmanj razvite države, ki zagovarjajo stališče, da področje standardov ravnanja z delovno silo ne spada

³¹ Enako velja tudi za druge standarde kot npr. o varovanju okolja, zdravja, kvaliteti, tehnologiji ipd.

v okvir WTO, da se le-ti uporabljajo za zniževanje konkurenčnosti oz. komparativne prednosti držav članic z nižjimi stroški dela ter da se s tem znižuje možnost razvoja standardov ravnanja z delovno silo skozi sam (gospodarski) razvoj teh držav.

Uradno je bila leta 1996 sprejeta Singapurska ministrska deklaracija o osnovnih standardih ravnanja z delovno silo, ki poudarja, da je ILO kompetentni organ za postavljanje standardov na področju ravnanja z delovno silo. WTO sodeluje in podpira delo ILO. V deklaraciji je vključeno tudi dejstvo, da gospodarska rast in razvoj, spodbujena z mednarodno trgovino in liberalizacijo le-te, prispeva k promociji teh standardov. Deklaracija tudi zavrača izrabo teh standardov z namenom protekcionizma ter se strinja, da se komparativna prednost držav z nižjimi stroški dela na tak način ne sme zmanjšati.

Področje standardov ravnanja z delovno silo še vedno ni vključeno v okvir WTO, ne glede na ponovna poizkusa leta 1999 na Ministrski konferenci v Seattlu in leta 2001 na Ministrski konferenci v Dohi (Das 2003, 139-141; Hertel in Winters 2006, 15-18; Petersmann 2005, 357-371; WTO 2007h, 74; 2007z).

4 PRIHODNOST WTO IN SMERI RAZVOJA

4.1 Smiselnost mednarodne trgovine in odprtosti držav oz. njihovih gospodarstev

Najosnovnejši cilj ali smoter vseh držav je blaginja ljudi in njihov razvoj. Ali je mednarodna trgovina v službi tega cilja?

Vse države so v času omejene s potencialnim družbenim produktom. Na potencialni družbeni produkt vpliva populacija oz. prebivalstvo (delo)³², družbeno bogastvo³³ (kapital) in tehnološki napredek³⁴ neke države. Večji ko je vsak izmed naštetih produkcijskih faktorjev, večji je potencialni družbeni produkt. Država sicer težko doseže oz. ne more doseči potencialnega družbenega produkta, saj je praktično nemogoče polno zaposliti vse produkcijske faktorje v državi. Države se med seboj razlikujejo po izkoriščenosti in dostopnosti teh produkcijskih faktorjev, te razlike pa predstavljajo in definirajo njihove absolutne in komparativne prednosti. Absolutna prednost pomeni, da je neka država boljša (nižji stroški) pri proizvodnji neke dobrine v primerjavi z drugimi državami. Država ima tako na svetovnem trgu boljšo pozicijo pri proizvodnji in izvozu te dobrine v druge države. Vendar obstajajo države, ki nimajo nobene absolutne prednosti v primerjavi z drugimi državami. Ali le-te lahko tekmujejo na svetovnem trgu? Trgovanje na svetovnem trgu poteka pravzaprav v znamenju komparativnih prednosti. To pomeni, da se državi, ki je boljša v proizvodnji vseh dobrin, ne izplača proizvajati res vseh, vendar samo tiste, v katerih je znatno boljša. Tiste, ki jih proizvaja le malo bolje, je smiselno proizvodnjo prepustiti drugim državam, saj prvi tako ostane več produkcijskih faktorjev, ki jih potem porabi pri proizvodnji dobrin, kjer je znatno boljša (produkcijski faktorji so tako učinkoviteje porabljeni). Dobrine, ki jih ne proizvaja, tako uvozi iz drugih držav, medtem ko proizvedene dobrine izvažajo v druge države. Svetovna proizvodnja (seštevek vseh držav oz. njihovih proizvodnj) je tako večja, kar omogoča večjo blaginjo prebivalcev in razvoj držav. Zato lahko trdim, da je hitrejši razvoj in večja blaginja prebivalcev možna samo z mednarodnim trgovanjem in odprtostjo držav oz. njihovih gospodarstev (Krugman in Obstfeld 2003, 10-20).

Odgovor na vprašanje ali je mednarodna trgovina v službi zagotavljanja blaginje ljudi in razvoja držav, je da.

³² Tu ne smemo pozabiti znanja, ki ga ima delovno aktivno prebivalstvo.

³³ Družbeno bogastvo je vsota naravnega in proizvedenega bogastva. Naravno bogastvo predstavlja zemlja, voda, gozdovi, biološka različnost, vreme in vremenske spremembe; proizvedeno bogastvo je potrošno, proizvodno, fiksna sredstva in variabilna sredstva.

³⁴ Tehnološki napredek predstavljajo ustvarjene tehnologije in inovacije ter njihova uporaba oz. razširjenost.

4.2 Smiselnost obstoja WTO

Področje WTO je ravno mednarodna trgovina. S pomočjo mednarodne trgovine države dosežajo hitrejši razvoj in večjo blaginjo za ljudi. Vendar mednarodna trgovina ne poteka vedno in povsod tekoče, vlade se menjajo, pogledi, prioritete, politike in cilji se prilagajajo, okolje se dinamično spreminja, gospodarstva rastejo in padajo ipd. WTO predstavlja okvir, kjer se porajajoče težave in probleme rešuje po mirni in demokratični poti. WTO s svojim multilateralnim trgovinskim sistemom (načeli in pravili) zagotavlja, da se v okviru multilateralnega trgovinskega sistema pogoji ne spreminjajo enostransko, ampak s konsenzom. Na ta način imajo vse države članice vpliv na odločitve WTO, sam sistem pa države članice sili k njihovi liberalizaciji oz. odprtosti gospodarstev. Tako, ne glede na turbulentno okolje v katerem živimo, dosežemo določeno stopnjo predvidljivosti in stabilnosti, kar je zelo pomembno za gospodarstva (podjetja) vseh držav, da nemoteno mednarodno poslujejo. Razni morebitni vplivi sprememb se zmanjšajo na najmanjšo možno raven, s tem pa se možnosti za razne gospodarske krize (lahko tudi v širšem obsegu mednarodne trgovine) bistveno zmanjšajo.

V splošnih javnih razpravah ljudje velikokrat ne razumejo kaj je WTO, kaj so njene naloge in pristojnosti. Od WTO velikokrat pričakujejo preveč in kar ni v njeni pristojnosti. V zadnjem času smo priča večim civilnim gibanjem proti globalizaciji, ki v WTO vidijo glavnega krivca za vse tegobe, ki jih tarejo. Na raznih demonstracijah proti globalizaciji in WTO po svetu demonstrirajo ljudje, ki ravno zaradi globalizacije in dela WTO lahko potujejo po vsem svetu, nosijo ure izdelane v drugih državah, se vozijo v avtomobilih, ki so proizvedeni in sestavljeni v večih državah itd. Zakaj ljudje demonstrirajo proti WTO, mednarodni trgovini ali globalizaciji, ko pa imajo v glavnem od nje koristi? Ker za njimi stoji nek interes, ravno tako kot drugod. Tudi interesi protekcionizma ali monopolov in s tem doseganja (neupravičenih) višjih cen, le-ti pa nimajo mesta v WTO in so celo v nasprotju z načeli in pravili WTO.

Vse v WTO je bilo in je s pogajanjem dogovorjeno med različnimi interesi držav članic. WTO sam po sebi nima pristojnosti odločati, odločajo države članice in njihovi interesi. Ti pa so lahko med seboj diametralno nasprotni, kar pomeni težka pogajanja in veliko potrebnega časa za napredek oz. rezultat. Vendar tudi na samem začetku se države niso mogle zediniti pri ustanovitvi ITO oz. o multilateralnem trgovinskem sistemu, zato je bil za vmesno obdobje ustanovljen GATT. Po petih desetletjih je vendarle prišlo do konsenza za ustanovitev WTO in multilateralnega trgovinskega sistema.

4.3 Prihodnost WTO in možne smeri razvoja po obravnavanih področjih

Interesi so lahko tako gonilna sila vsega dogajanja in napredka, včasih pa prepreka za doseganje tudi minimalnega dosežka ali rezultata. Tako je tudi na vseh petih področjih, ki sem jih obravnaval v svojem diplomskem delu.

Ali RTA predstavljajo poglobitev multilateralnega trgovinskega sistema ali njegovo oviro? Če pogledamo razloge za nastanek RTA (str. 26) ugotovimo, da so le-ti ravno šibke točke pogajanj v WTO. Zato sklepam, da so RTA le dopolnitev multilateralnega trgovinskega sistema in ne alternativna smer razvoja. Ker je v okviru WTO oz. med državami članicami vse preveč kulturnih in razvojnih razlik, pogledov, mnenj ipd. (različni interesi in pogledi so razvidni in opisani tudi v ostalih obravnavanih odprtih vprašanjih) je težko priti do konsenza pri vseh odprtih vprašanjih in problemih. Tako so npr. vprašanja standardov varovanja okolja, ravnanja z delovno silo ipd. še vedno odprta, saj so nekatere države članice zelo napredne pri vzpostavljanju visokih standardov (razvite države), medtem ko nekatere teh standardov sploh nimajo (države v razvoju in najmanj razvite države). Postavi se vprašanje ali gre za neke vrste neloyalno konkurenco ali poizkus protekcionizma domačih gospodarstev. Ker pri teh vprašanjih v tem trenutku ni možen konsenz, so po mojem mnenju RTA tudi odgovor in poizkus pritiska na ostale države članice pri vzpostavljanju višjih standardov (v večini primerov RTA so sporazumi celo širši in globlji kot v WTO), kar se sklada s trditvijo, da so RTA le dopolnitev multilateralnega trgovinskega sistema.

Pri tem je potrebno paziti na mejo, kjer se začne izkoriščanje RTA za namen protekcionizma, kar pa je v praksi zelo težko. RTA naj predvsem ne bi kršili načel in pravil, ki veljajo že v multilateralnem trgovinskem sistemu WTO, ki tako predstavlja osnoven okvir (čeprav RTA deloma krši osnovno načelo nediskriminacije). Ko bi se interesi v času uskladili glede standardov in ravnanja v mednarodni trgovini (z zmanjševanjem razlik med samimi državami članicami), bi razlogi in potreba po RTA izginili oz. postali zanemarljivi, saj bi jih bilo že možno vključiti v sam multilateralni trgovinski sistem WTO. Zato menim, da samo prepoved RTA ne bi prinesla rešitev vseh odprtih vprašanj, razlogi za obstoj RTA pa bi še vedno obstajali.

Vprašanje okolja je poleg realnih negativnih vplivov mednarodne trgovine pomembno z vidika javnosti, saj le-ta izraža precejšnjo zaskrbljenost glede globalnega segrevanja in njegovih posledic. Pritisk zaznajo vlade držav članic in ga prenesejo v forum WTO, kjer poskušajo razviti diskusije o rešitvi nastalega problema. Področje okolja oz. njegovega varstva ni v pristojnosti WTO, v pristojnosti so le relacije med mednarodno trgovino in okoljem. Obstoječi sporazumi (izven WTO) o varstvu okolja pa kljub (večji) pristojnosti na žalost niso tako zelo uspešni ali širše sprejeti s strani držav. Zaradi relativne uspešnosti pri pogajanjih, doseženega napredka in vpliva mednarodne trgovine na okolje in njegovo obremenitev (industrializacija, prekomerno izkoriščanje

naravnih bogastev ipd.) so države članice odprle diskusijo v WTO tudi o okolju. Menim, da je potrebno v okviru WTO nadaljevati z diskusijami in analiziranjem vplivov mednarodne trgovine na okolje in pripravljati morebitne ukrepe (npr. olajšati dostop do novejših čistejših tehnologij), ki bi te vplive čim bolj zmanjšali. Istočasno pa bi morali spodbujati vse države članice, da pristopijo k okoljskim sporazumom in začnejo uvajati standarde varovanja okolja, Sekretariat WTO pa bi moral s tajništvu oz. upravami teh sporazumov tudi poglobljeno sodelovati (kar v zadnjem času že poteka). Z upoštevanjem osnovnih kriterijev in standardov varovanja okolja (lahko izven okvira WTO) s strani vseh držav članic bi se obtožbam o nelojalni konkurenci ali protekcionizmu na drugi strani izognili. V obratnem primeru se bodo negativni vplivi na okolje nadaljevali, poslednično se bo povečeval pritisk javnosti, kar samo pomeni nujnost ukrepanja kasneje in soočanje s še večjim problemom.

Sklop področij investicij, konkurence, javnih naročil, poenostavitve postopkov in elektronske trgovine (ki postaja bolj in bolj pomembna) predstavlja za vse države članice, predvsem pa za razvijajoče in najmanj razvite države izgubo vpliva na domače gospodarstvo. Zahteve razvitih držav po spoštovanju proste trgovine na teh področjih razumejo v smeri, ki bi omogočil tujim podjetjem brezmejno in poenostavljeno izkoriščanje naravnega bogastva, prevzemu celotnih sektorjev domačega gospodarstva ipd. v škodo celostnega in trajnega razvoja same države in njenega gospodarstva. Razumljivo se temu upirajo, napredek na teh področjih je zato temu primerno težak. Argumente na obeh straneh podpirajo različne teorije in primeri, ki istočasno niso sprejemljivi za vse strani. Deloma se zato različni pogledi uresničujejo v RTA, z razvojem vseh držav pa naj bi se v času ti pogledi in razlike zmanjšale. Umik teh točk z razvojnega programa iz Dohe je po mojem mnenju napaka, saj analiziranje in tudi nezavezujoče diskusije kljub temu dodatno razjasnujejo problematiko. Pozitiven vpliv na države članice, ki so predlagale ureditev področij, bi bile nadaljnje diskusije in analize, spremljanje tekoče problematike povezane s temi vprašanji in pogledi. Trenutna stanja (ki so v nasprotju s prosto trgovino, ki ne smemo pozabiti pomaga razvoju držav in blaginji prebivalcev) pa so na dolgi rok oz. za celostni in trajnostni razvoj nesprejemljiva.

Velik problem predstavljajo standardi ravnanja z delovno silo. Le-ti so povezani s človekovimi pravicami in se jim ne moremo odpovedati. Vendar je tudi na tem področju razviden velik razkorak med pogledi in stanjem med razvitimi ter razvijajočimi in najmanj razvitimi državami. Na eni strani spoštovanje visokih standardov zahteva ogromna dodatna sredstva, ki pomembno vplivajo na ceno, na drugi strani absolutne in komparativne prednosti, ki izhajajo iz nespoštovanja standardov ali celo človekovih pravic. Ali gre pri tem za kršenje človekovih pravic in nelojalno konkurenco ali protekcionizem domačega gospodarstva? Menim, da gre v primeru razvitih držav

deloma za protekcionizem, v primeru ostalih držav pa deloma tudi za kršenje človekovih pravic, kar ni sprejemljivo. Vendar so tudi razlogi oz. vzroki pomembni. Razvite države, ki spoštujejo standarde, čutijo pritisk tako prebivalcev kot domačih podjetij, ki se srečujejo z močno konkurenco na svetovnem trgu – da se standardom ne smejo odpovedati, na drugi strani ostale države s kršenjem človekovih pravic dosegajo konkurenčnost. Možno rešitev vidim v postavljanju rokov za doseganje določene (primerljive) stopnje razvitosti, v katerem so možna odstopanja od standardov. Po tem roku naj standarde spoštujejo vsi, saj kršenje človekovih pravic, pa tudi ostalih pravil in načel na dolgi rok ni sprejemljivo.

5 SKLEP

V diplomski nalogi sem proučeval WTO in zadnje odprte vsebinske izzive (regionalizacija, varstvo okolja, investicije, konkurenca, javna naročila in poenostavitve postopkov, elektronska trgovina ter standardi ravnanja z delovno silo), s katerimi se WTO sooča v zadnjem obdobju.

V začetku sem opisal mednarodno trgovino, GATT in WTO od druge svetovne vojne naprej. Če želimo širše razumeti današnja odprta vprašanja v okviru WTO, moramo širše poznati WTO, njeno zgodovino, GATT, mednarodno trgovino in razvoj le-te skozi čas. Pojasnil sem vzroke za mednarodno trgovino in interese po ureditvi tega področja, ki pravzaprav predstavljajo težnjo po ustanovitvi GATT. S pomočjo zgodovinske in dinamične metode sem proučeval dogajanja od ustanovitve GATT naprej (kasneje WTO), vzroke in interese, načela, rezultate in problematike, s katerimi so se države članice soočale. Nadalje je za razumevanje WTO pomembno podrobno poznavanje njenih nalog in dejavnosti, samih sporazumov, ki tvorijo multilateralen trgovinski sistem, organiziranosti in procesov odločanja, financiranje in nenazadnje članstva.

V tretjem poglavju sem po področjih proučeval in predstavil zgoraj omenjena odprta vprašanja. Po opisu vsakega področja, sem prikazal tudi različne interese in poglede na ta vprašanja in njihove možne rešitve. Ker je različnih pogledov preveč, sem se moral omejiti in predstaviti dva nasprotujoča si pogleda oz. interesa, ki pravzaprav največkrat predstavljata glavna pogajalska pola – na eni strani razvite države ter na drugi države v razvoju in najmanj razvite države.

V četrtem delu sem poskušal povezati spoznanja iz prejšnjih poglavij v smiselno celoto in odgovoriti na vprašanja smiselnosti mednarodne trgovine in posledično s tem WTO. Po področjih sem poskušal prikazati tudi moje razumevanje, videnje in možne poti nadaljnjega razvoja WTO. Zastavljeni cilji diplomske naloge iz točke 1.2 so bili tako doseženi.

Problematika s katero se srečuje WTO in njene države članice je zelo kompleksna in zahtevna. Vsebuje različne interese in poglede, ki jih opredeljujejo različne kulture, navade, običaji, verovanja ipd. Usklajavanje vseh teh različnosti je izjemno težko in dolgotrajno, tudi pri iskanju skupnih imenovalcev. Odločanje otežuje veliko število članic in težnja po sprejemanju odločitev s konsenzom.

Vsebina WTO vsebuje vso širino od teoretičnih izhodišč, načel, do praktičnih problemov, ki nastajajo pri mednarodnem trgovanju. Velikokrat je vprašanje načela proti načelu, teorija proti teoriji, praksa proti praksi. Pri odločitvah tako prevladajo trenutni interesi med državami članicami, lobiranje za njihovo sprejetje. Premalo je še razumevanja in pogledov na »ves gozd« in ne samo na »eno drevo«. Vendar se morajo

Sklep

vsa odprta vprašanja razreševati in o njih je potrebno vsaj diskutirati, čeprav je do končne odločitve še dolga pot in ponavadi države članice »ne razumejo« ničesar razen svojih interesov.

Pesimizem ni na mestu. Rezultati in napredek pri mednarodni trgovini po drugi svetovni vojni so zelo veliki, četudi sedaj še ne vidimo rešitve vseh problemov. Tudi po drugi svetovni vojni jih niso, po petih desetletjih pa je lahko nastala mednarodna organizacija, ki je dobila veliko večjo širino in globino, kot so bili sprva pripravljene priznati vsi takratni partnerji. Zato je potrebno nadaljevati z delom v WTO in razumevanjem le-tega.

Za zaključek samo še lep primer kaj je WTO, ki je opisan v predstavitvenem delu na internetni strani WTO: "... OR IS IT A TABLE? Participants in a recent radio discussion on the WTO were full of ideas. The WTO should do this, the WTO should do that, they said. One of them finally interjected: "Wait a minute. The WTO is a table. People sit round the table and negotiate. What do you expect the table to do?"

LITERATURA IN VIRI

- Brakman, Steven, Harry Garretsen, Charles van Marrewijk in Arjen van Witteloostuijn. 2005. *Nations and firms in the global economy*. [Http://people.few.eur.nl/vanmarrewijk/global/figures%20tables/ch10%20final%20tables.pdf](http://people.few.eur.nl/vanmarrewijk/global/figures%20tables/ch10%20final%20tables.pdf) (8. 8. 2007).
- Das, Bhagirath Lal. 2003. *The WTO and the multilateral trading system: past, present and future*. London, New York: Zed Books, Penang, Malaysia: Third World Network.
- Evenett, Simon J. in Bernard M. Hoekman, ur. 2006. *Economic development and multilateral trade cooperation*. Washington: World Bank.
- Gusel, Leo in Vito Bobek. 1997. *Sistemi in instrumenti mednarodne menjave*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Hertel, Thomas Warren in Alan L. Winters, ur. 2006. *Poverty and the WTO: impacts of the Doha Development Agenda*. Houndmills: Palgrave Macmillan, Washington: World Bank.
- Kenda, Vladimir in Vito Bobek. 2003. *Osnove mednarodnih ekonomskih odnosov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
- Kennedy, Kevin C. 2001. *Competition law and the World trade organization: the limits of multilateralism*. London: Sweet & Maxwell.
- Krugman, Paul R. in Maurice Obstfeld. 2003. *International economics: theory and policy*. New York: Addison Wesley.
- Petersmann, Ernst-Ulrich, ur. 2005. *Reforming the world trading system*. New York: Oxford University Press.
- Van Marrewijk, Charles. 2002. *International trade & the world economy*. New York: Oxford University Press.
- WTO. 2007a. *Understanding the WTO: basics*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact1_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact1_e.htm) (4. 7. 2007).
- WTO. 2007b. *Understanding the WTO: the agreements*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm1_e.htm) (4. 7. 2007).
- WTO. 2007c. *Understanding the WTO: Regionalism: friends or rivals?* [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey1_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey1_e.htm) (4. 7. 2007).
- WTO. 2007d. *Understanding the WTO: developing countries*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/dev1_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/dev1_e.htm) (4. 7. 2007).
- WTO. 2007e. *Understanding the WTO: the organization*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org1_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org1_e.htm) (4. 7. 2007).

- WTO. 2007f. *The multilateral trading system: 50 years of achievement*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min98_e/slide_e/slideshow_index.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min98_e/slide_e/slideshow_index.htm) (6. 8. 2007).
- WTO. 2007g. *10 benefits of the WTO trading system*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/10ben_e/10b00_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/10ben_e/10b00_e.htm) (6. 8. 2007).
- WTO. 2007h. *Understanding the WTO, third edition*. Ženeva: WTO.
- WTO. 2007i. *Ministerial conferences*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm) (8. 8. 2007).
- WTO. 2007j. *WTO legal texts*. [Http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#GATT94](http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#GATT94) (9. 8. 2007).
- WTO. 2007k. *WTO Secretariat budget for 2007*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/secre_e/budget07_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/secre_e/budget07_e.htm) (10. 8. 2007).
- WTO. 2007l. *Marrakesh agreement establishing the WTO*. [Http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm](http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm) (10. 8. 2007).
- WTO. 2007m. *Rules: regional agreements*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/brief_e/brief09_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min05_e/brief_e/brief09_e.htm) (13. 8. 2007).
- WTO. 2007n. *The WTO*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm) (15. 8. 2007).
- WTO. 2007o. *Regional trade agreements*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm) (18. 8. 2007).
- WTO. 2007p. *Trade and environment*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/envir_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/envir_e.htm) (18. 8. 2007).
- WTO. 2007r. *Trade and investment*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/invest_e/invest_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/invest_e/invest_e.htm) (20. 8. 2007).
- WTO. 2007s. *Interaction between trade and competition policy*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/comp_e/comp_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/comp_e/comp_e.htm) (26. 8. 2007).
- WTO. 2007t. *Government procurement*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gproc_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gproc_e.htm) (27. 8. 2007).
- WTO. 2007u. *Trade facilitation technical assistance and capacity building*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/ta_capac_build_negoti_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/tradfa_e/ta_capac_build_negoti_e.htm) (1. 9. 2007).
- WTO. 2007v. *Electronic commerce*. [Http://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/ecom_e.htm](http://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/ecom_e.htm) (1. 9. 2007).
- WTO. 2007z. *Labour standards: consensus, coherence and controversy*. [Http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey5_e.htm](http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey5_e.htm) (6. 9. 2007).